

Achtergrondinfo Sporen tussen Eng en Eem

Voorlaatste IJstijd

In de voorlaatste IJstijd (het Saalien 250.000-120.000 jaar geleden), schoof het landijs vanuit Scandinavië in het noorden ons land binnen. Oorzaak was het omhoog komen van Scandinavië. De oprukkende **gletsjers** en gletsjertongen ploegden zich door de ondergrond. De Eemvallei werd zo 'n 10 meter uitgeschuurd.

De laag was op zijn dikst wel **200 meter** hoog, 4x de hoogte van de Oude Kerk. De laag schoof op met een snelheid van 2mm per dag. De lagen zand, grind en keileem, vermengd met keien werden opgestuwd tot langgerekte heuvelruggen en worden stuwwallen genoemd. De laag schoof op tot de lijn Rhenen-Doorn en vormde zo de Gelderse Vallei. De Maas werd zo gedwongen om meer naar het westen richting de Noordzee te stromen. De opstuwing ging niet in één keer, zodat er verschillende stuwwallen ontstonden en soms weer afvlakten door water en wind.

Doordat smeltwater aan de buitenzijde van de stuwwallen stroomde, de zogenaamde spoelwaaiers, is die zijde vaak vlakker dan de binnenzijde. De Eng is aan de kant van de Eem dan ook steiler dan die aan de kant van Overhees. Zo 'n 120.000 jaar geleden brak een warmere tijd aan. Zo 'n 120.000 jaar geleden brak een warmere tijd aan. Hier begon de opwarming van de aarde, deze lijkt zich nog steeds voort te zetten.

Laatste IJstijd

Na het Eemien kwam weer een ijstijd, het Weichselien. De zeespiegel daalde weer en de Gelderse Vallei viel weer droog. En ons land ging er weer uitzien als een toendra. Het ijs smolt alleen in de zomer voor een deel waardoor het water niet kon wegzakken. Het stroomde voor een deel van de stuwwalhellingen naar beneden, waardoor geulen werden uitgeslepen. Zo ontstonden ook de "holle wegen" op de Soester Eng. De Kolonieweg heette vroeger dan ook Bunts Holleweg en de Dalweg, Kerks Holleweg en de Teuts Holleweg (nu: Prins Bernhardlaan).

Omdat er geen begroeiing was, kreeg de wind vrij spel en de westenwind blies zand van de drooggevalen Noordzee. Dit stuifzand daalde verderop weer neer als dekzand. Omdat het bij perioden ook iets warmer was, raakten deze dekzanden begroeid met lage struiken. Op deze langgerekte duinen zijn later restanten van menselijke bewoning gevonden. Zo 'n 10.000 jaar geleden werd het langzamerhand weer warmer.

Na de IJstijden

Het klimaat werd zo 'n 10.000 jaar geleden **warmer** en natter. De begroeiing nam weer toe en om de toendra gingen weer planten groeien. In het begin vooral berken en dennen, later ook loofbossen. In de lagere gedeelten tussen de **stuwwallen** bleef het water staan. Zo ontstonden moerassen waarin veen gevormd werd. De plantenresten konden hier immers niet goed verteren. Het hoogste punt op de ontstane Soester Eng was 20 meter.

Zo ontstond het hoogveengebied van het **Soester Veen** en het **Hezer Veen** (bij Hees), samen met het **Vuurse Veen**, het **Soestdijker Veen** en **Pijnenburger Veen**.

Vondsten

Een bronzen bijl werd gevonden in 2007 op een stuk land in Krachtwijk aan de Eem in Hoogland-West aan de rand van de Eem, Eemvallei is door lagen zeeklei afgedekt. Zo 'n 11.000 jaar oud.

In de Soester Duinen zijn pijlspitsen gevonden van ca.13.000 voor Christus. Vuurstenen uit de vuursteenwerkplaats bevinden zich in Museum Oud Soest

Eem: na de IJstijden

In het lagere gebied bij de Eem werd ook veen gevormd, doordat het water uit de Gelderse Vallei niet goed kon wegstromen naar zee. Het kon niet verder dan het Flevummeer. Na de Romeinse tijd werd de Zuiderzee steeds groter, sloeg stukken land weg en werd de verbinding met de zee beter. In de Eem kon je echter nog wel goed eb en vloed merken, het Eemland stroomde dan ook geregeld onder water. Na de laatste overstroming in 1916 en de aanleg van de Afsluitdijk waren er geen overstromingen meer.

De Eem stroomde uit in het Almere dat vooral bestond uit veeneilanden en dat bijna van de Noordzee was afgesloten door een **veendrempe** tussen West-Friesland en Gaasterland. Hierdoor werden de oevers van het **Almere** beschermd tegen eb en vloed bij stormen.

In 1170, 1196, 1214, 1219 en 1248 sloegen de **veendrempels** weg waardoor de Zuiderzee ontstond. Dat was ook goed merkbaar langs de Eem. Er waren nu veel vaker overstromingen. Voordeel was dat het water lager stond, zodat het gebied veel beter kon ontwateren. Landbouw werd daardoor beter mogelijk.

Vijvers uit de IJstijden

De Paleisvijver (vijver van Colenso), het Wasmeer, de vijver bij Mariënborg, het Pluismeer en het water van het Slangenbosje zijn nog overblijfsels uit de ijstijd. Bij het Slangenbosje komt nog kwelwater naar boven dat van de Eng af stroomt doordat zich leemlagen in de bodem bevinden waar het water niet doorheen dringt.

Eng: bewoning

De eerste tekens dat de Eng bewoond werd zijn van na de laatste IJstijd. In de Lange Duinen is een pijlspeer gevonden die zo'n 13.000 jaar oud is. Er moeten toen een aantal rendierjagers gebivakkeerd hebben. Deze jagers trokken ieder jaar noord-zuid achter de rendieren aan toen de toendra's veranderden van mosvlakten naar begroeiing met berken en dennen.

In de warmere periode verdwenen de rendieren en leefden in de loofbossen en grasvlakten anderzins. Tussen de AP Hilhorstweg en de Eem zijn eind 20e eeuw vuurstenen voorwerpen gevonden uit deze tijd. Op de Stompert werden vuursteen werkplaatsen aangetroffen.

Zo'n 5000 jaar voor Christus gingen de voedselverzamelaars langer op een vaste plaats wonen. Dit is dezelfde tijd als de Trechterbekercultuur in het geschiedenisboek. Ze haalden de begroeiing weg en strooiden de as over de gemaakte akkers. Als de grond uitgeput raakte, maakten ze zo een nieuwe akker. Verhogingen op de Eng werden vaak aangeduid met 'bergh': Riesberg, Lasenberg (Lazarusberg), Hondsborg (boerderij), Steenberg

Soester Duinen

De **Soester Duinen** is een zandverstuiving die deel uitmaakt van de Utrechtse Heuvelrug. De weg van Soest naar Soesterberg splitst de Soester. Duinen in de *Lange Duinen* en de *Korte Duinen*. Bij de spoorwegovergang over de lijn Utrecht-Amersfoort ligt het dorp Soestduinen. Nadat landijs de Utrechtse Heuvelrug had gevormd werd er in de laatste ijstijd, het een pakket zand (**dekzand**) afgezet door de wind. Toen het ijs zich terugtrok ontstonden bossen en heidevelden.

Door het **plaggen** van de heide en overbegrazing raakte de grond zijn begroeiing kwijt en begon het zand te stuiven. De weg naar Soesterberg stroomde regelmatig onder, om dit tegen te gaan werd aan beide zijden van de weg bos aangeplant.

Na de introductie van kunstmest werd minder geplagd, en heroverden de bossen terrein. De Korte en Lange Duinen zijn vrijwel niet bebost en vormen twee actieve stuifzandgebieden. Nu is speciaal beheer nodig om het stuifzand in de Soester Duinen te behouden, zoals het verwijderen van vegetatie.

De Lange en Korte Duinen horen bij de laatste gebieden in Nederland waar actief stuifzand over een groot oppervlak voorkomt. In 1997 zijn de Lange en Korte Duinen door de provincie Utrecht tot aardkundig monument verklaard. De Soester Duinen zijn eigendom van de gemeente Soest.

Eng: dodenbegroefing

Omdat de mensen langer op één plaats woonden, begroeven ze hun doden ook anders, maar wel op een hoge, droge plek. Boven het lijk werd een heuvel opgeworpen. Om een grafheuvel lag meestal een ronde goot die ontstond door het weghalen van het zand voor de heuvel. Er zijn in Soest 19 heuvels bewaard gebleven: Op de Stompert (8 grafheuvels) bij de Paltsz (3 grafheuvels). De meest bekende is het Enger Berge op de Soester Eng. Deze is in 1985 gerestaureerd.

De hellingen van de Utrechtse Heuvelrug bleken ideale plekken om permanent te gaan wonen. Net hoog genoeg om bij overstromingen droge voeten te houden, maar niet te ver van drink- en viswater. Met bootjes trokken de jagers en vissers de moerassen in om aan voedsel te komen. Op hogere zandgronden vinden we nu nog de resten van hun huizen: verkleurde vlekken in de ondergrond, waar de palen van hun woningen stonden. Er is echter een veel indrukwekkender overblijfsel van deze eerste bewoners: de **grafheuvels**.

De oudste grafheuvels zijn van zand, maar de Bronstijdgrafheuvels, vanaf 3000 v Chr., zijn gemaakt van heideplaggen. Er was heide ontstaan, waarschijnlijk omdat de kudden van deze vroege boeren de gronden al zo intensief begraasden, dat de natuurlijke vegetatie zich niet kon herstellen. De grafheuvels in deze tijd moeten dan ook in een open heideland hebben gelegen.

Romeinen

De omslag van jagen en verzamelen naar landbouw ging heel geleidelijk maar had grote gevolgen voor de manier van leven. De vroege boeren bewerkten kleine akkers. Dat was zeer arbeidsintensief, maar leverde ook veel meer voedselzekerheid op. Het verbouwde voedsel moest worden bewaard en daartoe werden grote en kleine potten gebruikt. De technieken en versieringen van deze potten ontwikkelde zich in de loop van de tijd en daaraan herkennen we bepaalde culturen. Die culturen worden genoemd naar de vorm van het aardewerk. De Utrechtse Heuvelrug behoorde aanvankelijk tot de trechterbekercultuur, zoals een groot deel van Nederland. Maar zo'n 2000 jaar voor Christus werd een nieuwe techniek toegepast: de **klokbeker**, later de **standvoetbeker**. De Veluwe en de Heuvelrug vormden het centrum van deze nieuwe, bloeiende cultuur en dat zou te maken kunnen hebben met handel. De Brons- en de IJzertijd vroegen om grondstoffen voor de productie van metalen. Eemland was een doorganggebied voor grondstoffen van brons en ijzer, maar ook werd hier **ijzeroer** gevonden, waaruit ijzererts kan worden gewonnen. De Eemlanders woonden in deze tijd in grote boerderijen van soms wel 30 meter lang. Nieuw onderzoek laat echter zien, dat de boerderijen in de loop van de tijd verlengd werden. Het is dus goed mogelijk dat een familie in een kleinere boerderij woonde, maar dat die later gedeeltelijk werd verlengd. Of het oude stuk dan werd afgebroken of als schuur werd gebruikt, weten we niet. Die boerderijen bestonden uit een houten constructie van staanders en dwarsliggers ondersteunden een rieten dak. Archeologen vinden alleen de verkleuringen in de grond terug, waar de staanders zich bevonden. **Langhuis**.

Dieren en mensen woonden in dezelfde ruimte. Het lijkt erop dat veeteelt belangrijker werd en zelfs enige rijkdom met zich meebracht. Meestal stonden er een paar van die boerderijen bij elkaar. Het waren deze boeren die na het begin van onze jaartelling met de Romeinen te maken kregen. De Romeinen bezetten tussen 14 en 47 na Christus het zuidelijk deel van ons land. De rivier de Rijn werd hun noordgrens. De Romeinse soldaten woonden in forten, die langs de rivier lagen. Niet al die soldaten waren afkomstig uit Italië: steeds meer gingen de Romeinen gebruik maken van huurlingen uit het oosten en noorden, zoals de Friezen en de Franken en andere Germaanse stammen. Die stammen woonden aan de andere kant van de limes, maar werden diepgaand beïnvloed door de Romeinse cultuur. De Germaanse en Gotische stammen in het huidige Duitsland en Oost-Europa voerden onderling regelmatig strijd. Soms was de verliezende stam gedwongen bescherming te zoeken binnen het Romeinse rijk. De druk op het Romeinse rijk werd daardoor steeds groter. Aan de andere kant voerden de Romeinse keizers strijd in het Midden-Oosten. Ze kozen er vaak voor om de legioenen uit West-Europa weg te halen. Het verdwijnen van de bescherming van de Romeinen had hier ingrijpende gevolgen. De bevolking nam af, en de natuur kreeg de kans om zijn greep op het landschap te vergroten. De menselijke nederzettingen die overbleven, lagen als eilandjes in de wildernis. Een voorbeeld in Eemland is het dorpje **Leusden**, waar een grafveld uit ongeveer 500 na Christus is aangetroffen.

De Romeinen kwamen in 58 ook in de Eemvallei. Zij noemden de Eemvallei in het Latijn **Alveus** "een buikvormige uitholling". Het water was volgens de Romeinen een vijand waarvan de strijd niet te winnen was. Ze troffen arme Nederlanders aan op eilandjes in de Mare Flevo.

Eemvallei

Eemland wordt voor het eerst genoemd in een acte uit het jaar **777**. In die acte schonk Karel de Grote (742-814) het domein Leusden (Villa Lisiduna) en vier grote wouden aan bisdom Utrecht. De schenking betrof een belangrijk deel van Eemland: de gouw Flethite aan de Eem (Hemus genoemd), Leusden en vier foreesten (bosgebieden), waaronder Hengistscoto (Henschoten, deel van Westerwoud), Fornhese bij Amersfoort en Widoc bij Hoogland. Soest had toen de naam van "Susatum".

Het Eemmoeras was niet geschikt voor bewoning, afgezien van de door het landijs gedurende de ijstijden opgestuwde Heuvelrug en enkele zandige ophogingen in de uitgestrekte vallei tussen Heuvelrug en Veluwe. Veel van de huidige plaatsen liggen tegen de stuwwal aan, zoals Baarn en Soest, of op verhogingen, zoals Amersfoort, Leusden en Bunschoten. Denk ook aan de naam Hoogland. Op de hogere delen kwam vanaf de 10de eeuw wat bewoning voor. Daar werden akkertjes ingericht en boerderijen gebouwd. Op de grens met het moeras begon men voorzichtig wat te ontginnen. Op Hoogland wijst aardewerk dat bij opgravingen is aangetroffen, op bewoning in de 9de en 10de eeuw.

De kleine ontginningen die in Eemland plaatsvonden, blijken allemaal in bezit te zijn van het klooster Elten, dat in 968 was gesticht, waarschijnlijk door graaf Wichman van Hamaland. Een graaf was de plaatsvervanger van de Duitse koning, die het in deze streken voor het zeggen had. Hij begiftigde het klooster met veel land en zo kreeg Elten ook grote delen van 't Gooi en Eemland in bezit. We moeten daarbij denken aan hoger gelegen gronden als Coelhorst, Krachtwijk en Grimmestein. De boeren die op deze ontginningen woonden, gebruikten de omliggende woeste gronden om er varkens te weiden, plaggen te steken en brandhout te zoeken. Ook in Baarn en Soest bezat het **klooster Elten** een aantal boerderijen.

Amersfoort

Amersfoort = foirde/voorde in de Amer (Eem). Er stroomden hier veel meer beekjes die water afvoerden van de Veluwe. De rivier werd vroeger Amer genoemd (vgl. Ameland, Amerpoort etc.) Hier was een doorwaadbare plaats waar zo een nederzetting ontstond. De loop van de Eem is in de Middeleeuwen veranderd toen de oude loop verzandde. De Koppelpoort is na deze verlegging gebouwd. De bisschop van Utrecht verleende Amersfoort in 1259 stadsrechten. Hees werd al in 843 in de boeken van de Paulusabdij genoemd, Soest pas in 1028.

Huis Ter Eem

1347 - 1550 Strijd met Holland en Gelre . Op een strategische plek aan de Eem liet in 1347 de plaatsvervanger van de Utrechtse bisschop een kasteel bouwen. Dat was geen overbodige luxe. Eemland lag tussen de territoria van de Hollandse graven en de Gelderse hertogen in. Die beide landsheren lieten regelmatig een begerig oog vallen op het bisschoppelijke bezit. Om zich te kunnen verweren moest de bisschop wel overgaan op verdedigingsmaatregelen, zoals de bouw van kastelen en het voeren van een leger.

De bisschop van Utrecht was namelijk niet alleen de geestelijke leidsman van onder anderen de Utrechters, ook was hij door de Duitse keizer benoemd tot bestuurder van een eigen territorium, het Sticht genaamd. Het Nedersticht kwam ruwweg overeen met de provincie Utrecht. Daarnaast was hij de hoogste autoriteit in het Oversticht, dat een groot deel van Noord-Nederland besloeg. Als territoriaal heerser kwam hij in conflict met zijn burens. Om zijn gebied te beschermen, bouwden de bisschop en zijn belangrijke ambtenaren, zoals de schouten van de stad Amersfoort, kastelen. Amersfoort had van de bisschop in 1259 stadsrecht gekregen en de schout van de stad, Wouter van Amersfoort, bouwde ten oosten van Amersfoort het kasteel Stoutenburg. Dat gaf niet alleen een verdedigingsbasis maar drukte ook zijn nieuw verworven status uit. Ook in Woudenberg en aan de Eem werden kastelen gebouwd.

De strijd met de burens was daarmee niet beëindigd. Zo kwamen de bisschop en de Hollandse graaf in botsing over de ontginningen in het Gooi. Zowel vanuit Utrecht als vanuit Holland werden de woeste gronden hier in cultuur gebracht. Veel van deze gronden waren beschikbaar gekomen door het dalen van het waterpeil en het ontginnen van terrein dat vroeger onder de zeespiegel lag. Het was onduidelijk wie de eigenaar was van deze nieuwe, drooggevalen grond. De achtergrens van de ontginningen lag niet vast en een soort race wie het meeste terrein in bezit kon nemen, ontstond. Dat leidde zelfs tot veldslagen, zoals in 1481 bij Eemnes. Toen werd een grens (een rading) afgesproken, die nog steeds in de naam Hollandse Rading te herkennen is. Grenspalen werden in het land geplaatst.

Ook met het naburige Gelre kwam het tot een conflict. In 1528 ging de bestuurlijke macht over van de bisschop van Utrecht naar de nieuwe landsheer, Karel V. Deze werd heer van Utrecht en het Oversticht. Hij wilde zijn invloed verder naar het oosten uitbreiden ten koste van Gelre. Dat liet dit niet zo maar gebeuren. Een oorlog ontstond. In 1543 werd Amersfoort belegerd door de Gelderse roofridder Maarten van Rossum. De stad moest zich uiteindelijk overgeven. Ook de omgeving van de stad had onder het oorlogsgeweld te lijden. Zo werd ook klooster Mariënborg in Soest verwoest. Uiteindelijk moest Gelre het hoofd buigen. Toen was de militaire dreiging vanuit oost en west voor Eemland na eeuwen verdwenen. De kastelen verloren hun militaire functie. Ter Eem werd afgebroken en Stoutenburg werd verbouwd tot buitenplaats.

Huys tot Zoes

Huys tot Zoes stond bij de Oude Kerk, waarschijnlijk het kasteel van Jacob van Gaasbeek. Enige jaren voor zijn overlijden in 1459 schonk Jacob, die volgens hardnekkige geruchten zijn enige zoon Anton in een woedeaanval hebben doodgeslagen omdat deze niet manhaftig genoeg op zijn paard zou hebben gezeten. Na zijn dood werd dit kasteel tot het klooster Mariënborg.

Hamelenburg

Het kasteel Hamelenburg heeft waarschijnlijk in de polder 'de Slaagh' gestaan, tegenover 'de Grote Melm' op de oostelijke oever van de rivier de Eem, in de gemeente Hoogland. Vroeger behoorde deze polder tot de gemeente Soest.

Hamelenburg werd al voor 1370 gebouwd. Er bestaat niet veel duidelijkheid over de eigendomsgeschiedenis van dit kasteel. Het was bezit van de heren van Abcoude, die in deze omgeving verschillende goederen bezaten.

De mogelijke bouwer zou Willem van Abcoude kunnen zijn, die vanaf 1380 het gerecht van Soest in leen had. In 1407 sterft Willem en zijn bezittingen komen in handen van zijn neef Jacob van Gaasbeek. Deze gaf de Karthuizers te Utrecht 'de hofsteden van Hamelenberch in der Slagt en dat goed geheten Ymminchuysen'.

Het geslacht Van Hamelenburg komt vanaf 1328 voor in Utrecht. Omdat haar oudere broer Jan, die in Langbroek woonde, reeds was overleden, verzocht Mechtelt van Hamelenberch weduwe van Paeuwels van Malsen in 1460, na de dood van haar vader Jan, aan de abt van St. Paulus om beleend te worden met het goed 'te Hamelenberch'. Hieruit maken we op dat dit adellijke kasteel bewoond werd door het geslacht

'Van Hamelenburg', dat uit Amersfoort afkomstig was. Waarschijnlijk is het kasteel door Maarten van Rossum in 1543 verwoest en daarna niet meer herbouwd.

Een andere mogelijkheid is, dat het kasteel door watersnoodrampen in de Middeleeuwen verdwenen is. Er is nog een derde optie over het verdwijnen van dit kasteel. Tussen 1425 en 1433 werd er strijd gevoerd om de Utrechtse bisschopszetel. Er waren twee pretendentes: Rudolf van Diepholt en Zweder van Culemborg. De oorlog woedde vooral rond Amersfoort, dat in 1427 tevergeefs werd belegerd door hertog Filips van Bourgondië. Na het mislukken van deze belegering liet Filips de monding van de Eem afsluiten met een drijvend, van blijden en andere belegeringswerktuigen voorzien, blokhuis. Hierdoor kon er geen schip meer in of uit varen. Vermoedelijk lag het in de bedoeling om dit blokhuis naar Amersfoort te verslepen, om een aanval uit te voeren op de Koppelpoort. Maar zover is het niet gekomen, want de Amersfoorters slaagden erin om met steen van de andere Utrechters het gevaarte onbruikbaar te maken, waarna het door golfslag en zware ijsgang te gronde ging. Vermoedelijk werd bij deze militaire operatie ook het Huis Hamelenburg geslecht.

Een vroegere bewoner van de Melm meent dat in de weilanden sporen van bebouwing gevonden zijn, maar wist de plaats niet meer aan te wijzen. Bewoners 1528 Mechtelt van Hamelenberch familie Van Hamelenburg. De exacte plaats van dit middeleeuwse kasteel is onbekend. Tegenover 'de Grote Melm' is de grond nu in gebruik als weiland. Mogelijk bevinden zich onder de grond nog funderingen van het vroegere kasteel.

In 1427 werd Amersfoort belegerd door hertog Philips van Bourgondië. Na een mislukte belegering liet Philips de monding in de Eem afsluiten met drijvend blokhuis mei blijden erop. De Amersfoorters maakten het gevaarte onklaar voordat hij richting de Koppelpoort kon varen. Waarschijnlijk is Hamelenberg toen ook geslecht. Het eiland is ontstaan rond 1972 bij afsnijden rivierbocht. De fundamenten zijn nog zichtbaar. De ligging zou ook oost van de Eem kunnen zijn.

Grote Melm en Kleine Melm

Aan de Eem bij Soest heb je de Grote Melm. Dit was een overslagplaats van turf. Vanaf de 13e eeuw werd turf op platte trekschuiten vanaf het veengebied Hees en Pijnenburg naar de Eem vervoerd om vervolgens te worden overgeslagen op grotere schepen. Bij de Kleine en Grote Melm vond overslag plaats van goederen die per trekschuit vanuit Amersfoort werden aangevoerd. Dit was nodig omdat de Amersfoortse haven op een gegeven moment was verzand. De beekjes die de Eem voedden, voerden zand mee. Zand dat aan het begin van de stroom bezonk. Al rond 1400 konden grote schepen niet verder komen dan de Grote Melm in Soest. Deze situatie duurde ruim anderhalve eeuw. Pas in 1555 kwam het bevel de rivier te verdiepen. In feite werd er een nieuwe bedding gegraven. Overladen van turf op grotere schepen kan pas bij de Melm plaatsvinden (foto). Om te bereiken dat schepen Amersfoort kunnen bereiken wil het stadsbestuur de Eem laten uitdiepen en verbreden tussen de stad en de Melm bij Krachtwijk. Maar de verzanding bleef ook daarna een probleem. Aan de overkant van de Eem staat nog een rolpaal. Deze diende om het touw aan de schepen vast te laten zitten omdat het jaagpad aan de Soester kant verder liep. (om de bocht over de Eem te overbruggen)

Kleine Melm en Grote Melm. Melm is zowel een aanleg- of overzetplaats aan een rivier als een hoge, droge grond. In 1619 is na de opkomst van de trekvaart de Grote Melm als overslagplaats ingericht met een jaagpad aan de westzijde van de Eem richting Amersfoort en aan de oostzijde richting Zuiderzee. Doordat de Eem niet diep was, konden schepen niet verder varen dan de Grote Melm. De Grote Melm was de gemeentelijke laad- en losplaats voor schepen aan de Eem, sinds het privilege van de bisschop van Utrecht uit 1476.

Dit is de plek waar vroeger de Hamelenburg stond. De lading werd dan overgeladen in kleine schepen om naar Amersfoort vervoerd te worden. Langs de Eem liepen jaagpaden. Omdat het jaagpad Een eind verderop was de Kleine Melm. Hier was ook een veerpont die tot in de 20e eeuw gebruikt werd. De laatste veerman was Zwarte Willem, die de pont met een touw naar de overkant trok. Hier staat nog het oudste huis van Soest, het veerhuis uit. De inwoners weigeren echter mee te werken. De Staten van Utrecht beslissen in 1589 dat de dorpen mee moeten werken met honderd gravers. Amersfoort levert 200 burgers. De gravers – ze moesten hard werken – mochten geen vrouwen of jongens zijn. Ze moesten eten meenemen en mochten niet weggaan om te ontbijten. De gravers uit Soest, Eemnes en Bunschoten laten het afweten. Amersfoort moet daardoor gravers inhuren en legt de rekening bij de dorpen. In 1596 wil Amersfoort opnieuw beginnen met uitdiepen van de Eem. De dorpsbewoners willen ook nu niet meewerken; de Staten moeten zich er weer mee bemoeien. Het graven vindt plaats in mei en juni 1597. Afgesproken wordt dat er een halve maand gewerkt zal worden met een dubbel aantal arbeiders. Buiten de Koppelpoort staat een tent waar de dorst gelest kan worden, want ook de grachten van de stad moeten aangepakt worden. De verzanding van de Eem blijft een eindeloos probleem.

In 1603 verzoekt Amersfoort om de aanleg van een trekpad vanaf de stad tot aan Eembrugge. Dan kunnen paarden de schepen naar de stad trekken. Anno 2009 kan men langs de Eem wandelen over de vroegere trekkpaden. Het landschap is vredig en aan de horizon van het weidse land is bebouwing te zien.

Gezicht op de rivier de Eem met links een aarden schans met links een stenen wachthuis bij Keulhorst, rechts de Glashut en op de achtergrond de stad Amersfoort, uit het noordwesten.

Strijdgebied

Vroeger werd Soest ook geschreven als: Soyse, Zoys, Suys en Sose. Waarschijnlijk betekent "Soest" bron op de grens van hoge en lage gronden, respectievelijk Utrechtse Heuvelrug en Eemvallei; of het komt van: nederzetting aan de "zijde-oost" (Soest) van de Utrechtse Heuvelrug.

Op de vreedzame Eng werd vaak strijd geleverd. Al in 1278 vond daar de eerste militaire gebeurtenis plaats. Deze was niet van betekenis voor de geschiedenis van Nederland, maar wel voor de eeuwige strijd tussen Utrecht en Holland. Soest lag in het grensgebied van de bisschop van Utrecht, de graven van Holland en aan de overkant van de Eem begon het gebied van de hertog van Gelre. Soest was daardoor vaak het strijdterrein. De veldslag van 1278 ging tussen de Amstelaren en Woerdenaars enerzijds en de Stichtse benden anderzijds. De laatsten moesten in deze strijd het onderspit delven.

Langs de Biltseweg kun je nog Leeuwenpalen vinden die de grens van Holland aangaven, ook op andere plekken richting Lage Vuursche en Hollandse Rading zijn ze te vinden.

Soest werd belangrijker door de stichting in 1472 van twee kloosters "**Mariënborg**"(1) aan de Eemstraat, funderingsresten liggen naast het pad naar de boerderij op no.16. Deze kloosterboerderij is ca. 1645 gebouwd, voor de familie Van't Klooster en "**Mariënhof**"(2) aan de Birkstraat. Vervolgens is Soest vele malen geplunderd en afgebrand, maar steeds wist het zich te herstellen. 1543 Plundering door Gelderse troepen van Maarten van Rossum. De regulieren vluchten naar Amersfoort. Op de verwoeste plek kwam boerderij "Het Lange Huis".

Klooster Mariënborg

Klooster Mariënborg stond aan de oostkant van de Oude Kerk in Soest, tussen de Eemstraat, Hooiweg en Peter van den Bremerweg. Het klooster maakte deel uit van de orde van de Heilige Birgitta van Zweden. Een tweede Soester klooster was Mariënhof in buurtschap De Birk, tussen Soest en Amersfoort.

Dit Mariaklooster werd tussen 1456 en 1458 gesticht door Jacob van Abcoude en Gaasbeek (1400-1459). De kloosterstichting was bedoeld als een teken van boetedoening en verzoening vanwege de doodslag die Jacob van Abcoude gepleegd zou hebben op zijn (enige) zoon. Hun zoon werd vrij streng opgevoed door zijn vader: op een dag toen de jongen niet recht op zijn paard zat gaf Van Gaasbeek hem een klap in zijn gelaat waardoor de jongen van zijn paard viel en daarbij overleed. In 1461 kreeg het convent door Hendrik van Zuylen van Nijvelt de acht morgen land toebedeeld. Het klooster bezat tevens rechten op de meentegronden van Soest. Het klooster Mariënborg heeft maar kort bestaan. Bij een inval in het Sticht van Utrecht werden in 1543 vele dorpen geplunderd door de troepen van Maarten van Rossum. Ook het convent Mariënborg werd daarbij grotendeels vernield en in brand gestoken. Het klooster zou daarna niet meer tot bloei komen. Het werd na de opkomst van het protestantisme verenigd met het Birgittenklooster Mariensterre uit Gouda. Nadat de Staten van Utrecht in 1599 beslag op de goederen van het klooster had gelegd vertrokken de laatste Birgittijnen omstreeks 1610.

In 1772 was het klooster nog een ruïne. In 1958 werden bij graafwerkzaamheden muurresten van het klooster aangetroffen. Hierbij konden de ligging en afmetingen van sommige afzonderlijke bouwdelen van het complex worden vastgesteld. De twee vleugels van het convent waren van elkaar gescheiden door de aan Maria gewijde kapel. De aangetroffen afvoer- of gangenstelsel moeten in de eerste helft van de vijftiende eeuw zijn aangelegd.

Boerderij 't Klooster en de familienamen Van 't Klooster en Van Klooster herinneren nog aan het voormalige klooster. Ook de naam van verzorgingshuis Mariënborg aan de Burgemeester Grothestraat verwijst naar het verdwenen Brigittijnenklooster.

Ontginning Eemland

In 1352 liet bisschop Jan van Arkel een paal plaatsen in het moerassige gebied ten noorden van Eemnes, waar de grond nog stevig genoeg was om op te lopen. Deze 'Leeuwenpaal' gaf de grens aan tussen Eemnes en Gooiland, ofwel tussen het gebied van de Utrechtse bisschop en de Hollandse graaf. Dat had alles te maken met de ontginning van de woeste gronden in deze streken, die al een paar eeuwen bezig was en steeds voor problemen zorgde.

Die ontginningen waren nodig om meer land geschikt te maken voor landbouw. Nadat de invallen van de Vikingen in onze streken in de loop van de tiende eeuw een einde vonden, brak een rustiger periode aan. De bevolking begon langzaam te groeien en dus nam ook de behoefte aan voedsel toe. De landbouw was technisch weinig efficiënt en werd maar weinig verbeterd. Het tweeslagstelsel, waarbij de helft van de grond ieder jaar braak lag om uitputting tegen te gaan, werd vervangen door het drieslagstelsel, waarbij ook gewassen werden geplant die bijvoorbeeld stikstof terugbrachten in de aarde. Ook de ploeg werd verbeterd, maar de grootste meeropbrengst moesten de boeren halen door uitbreiding van het bebouwde areaal. De beste gronden waren natuurlijk het eerste in gebruik genomen, dus nu werden de minder vruchtbare gronden ontgonnen. Dat was nu economisch haalbaar door de grote vraag naar voedsel.

Vooral kloosters en kerken hadden veel van deze woeste gronden in bezit. Zij besloten deze te laten ontginnen. Soms gebeurde dat door de lokale boeren. Voorbeelden van kleinschalige ontginningen zijn die rond Hoogland, zoals Duist en Calveen. Op veel plaatsen werd het echter op grote schaal aangepakt, met projectontwikkelaars die gronden tegen een lage rente of pacht in bezit kregen en in een paar jaar tijd grote stukken grond aanpakten en voor landbouw geschikt maakten. Deze projectontwikkelaars werden ook wel 'copers' genoemd en hun ontginningen cope-ontginningen.

Rond 1100 werd vanuit Leusden met de ontginning van Hamersveld en Asschat begonnen en aansluitend ook Leusbroek. Rond 1170 sloegen door fikse stormen vele zandbanken en veen weg en ontstond de Zuiderzee, waardoor de afwatering verbeterde en ontginning van grotere delen van het Eemmoeras mogelijk werd. Zo werd vanaf 1203 onder leiding van de Utrechtse bisschop de Uitwijk (Bunschoten-oostzijde) ontgonnen. Om het ontgonnen land te beschermen werden dijken aangelegd. In 1409 vormden de dijken langs de Zuiderzee een aaneengesloten geheel. De grootste sluis bevond zich in Spakenburg (Spui). Het moerasgebied werd omgevormd in akker- en later weiland.

Laag Hees

De naam Hees is waarschijnlijk afgeleid van het woord hasjo, dat heg, kreupelhout of struikgewas betekent. De naam Laag Hees werd in 2004 in ere hersteld, nadat het sinds 1951 abusievelijk Pijnenburg heette. Dat komt omdat het gebied lange tijd bij het landgoed Pijnenburg onder Baarn hoorde. 'Laag' duidt aan dat het gebied laag ligt ten opzichte van Hoog of Overhees, dat is meer richting het huidige landgoed De Zoom.

Veen

Na de ijstijd ontstond een dikke laag veen in een nat, zompig gebied, dat vanaf 1000 v. Chr. begroeid raakte met heide. Vanaf de 13e eeuw werd het gebied grootschalig ontgonnen voor turfwinning, nadat monniken hadden ontdekt dat er een veenpakket onder de bovenste laag zat. Vanaf begin 19e eeuw werd er een flink deel met bos beplant. Her en der werden voormalige akkerlandjes waarschijnlijk als reevoederterreinen opengelaten. In de 8e eeuw werd het door keizer Karel de Grote aan de St. Maartenskerk in Utrecht geschonken. Tot de veenontginning midden 13e eeuw leefden er boeren, bezembinders, dagloners en schaapherders. Rond 1600 is Hees grotendeels afgegraven en verlaten. Er ontstonden zandverstuivingen en heidevelden. Van een nederzetting is vrijwel niets meer terug te vinden doordat het door zand is ondergestoven waardoor de boeren hun akkers niet meer konden bewerken... Hij liet een zestal boerderijen bouwen.

Andries de Wilde

In 1832 koopt Andries de Wilde het landgoed Hove Beaulieu op een veiling en liet er door werklozen bomen planten. Er hoort geen groot landhuis bij. In Laag Hees staat nog wel een pachterswoning waarin de heer Meerts woont. Andries de Wilde had koffieplantages in Nederlands Indië en was is heer van Soekaboemi (=paradijs op aarde). Andries moet vertrekken omdat de toenmalige gouverneur-generaal Andries min of meer wegpest. Andries had achter diens rug om namelijk gesproken met de Koning van de Nederlanden over de koffieprijzen. Dat moet je dus niet doen. Andries heeft toen van zijn geld een Soekaboemi in Nederland gekocht: landgoed Pijnenburg. Andries krijgt 13 kinderen en heeft veel personeel. Voor zijn vijf zonen laat hij vijf hofsteden bouwen, Charlottehoeve, Christoffelhoeve, Lodewijkshoeve, Gerritshoeve (nu Wijkerhoek), Bouwlust en de Kooi (voorheen Andrieshoeve). Aan kleuren van de luiken van zo 'n boerderij kon je zien wie de eigenaar van het landgoed was.

Insingers

In 1859 kwam het landgoed in bezit van H.A. Insingers. Toen de Biltseweg werd aangelegd heeft de familie Insinger bedongen dat er vrij uitzicht moest blijven. Vandaar die vreemde knik in de Weg bij de

benzinstations. In de loop van de tijd verkochten de erfgenamen delen van het gebied.

Achterkleinzoon O. Insinger heeft nu alleen nog het Baarnse deel van Pijnenburg in bezit. Nu zit er in Laag Hees nog één actieve boer aan de rand van het gebied. De rest van de bewoners houdt voornamelijk paarden. Verder is Laag Hees een natuurgebied, waarin voetbalvereniging VV Hees haar voetbalvelden heeft.

Groot Gaasbeker Gilde

Gaasbeek

is een plaats in België, De heren van Gaasbeek waren erg rijk en dus machtig. Het Groot Gaesbeeker Gilde of Sint Aechten Schuttersgilde van Soest is een van de oudste verenigingen binnen de gemeente Soest. De geschiedenis gaat terug tot de 14de eeuw. De gildebreeders - allen geboren in Soest - verdedigden de Soester eigendommen, die regelmatig het doelwit waren van plundersaars in de strijd tussen de bisschoppen van Utrecht en de graven van Holland. De Heer van Soest, Jacob van Gaesbeek en Abcoude, verleende het Gilde in de 15de eeuw toestemming om

zijn wapen te dragen. De eerste statuten van de vereniging dateren uit 1430. De schutterij bezat ook eigen landerijen.

Schieten

Tegenwoordig heeft het Gilde geen militaire functie meer, maar het telde in 2008 nog steeds bijna 1000 leden, 550 gildebreders en 425 gildezusters, en daarnaast nog zo'n 200 gildenvrienden. De bekendste activiteit van het Gilde is nu de organisatie van de jaarlijkse gildefeesten, omstreeks het laatste weekend van augustus. Op de laatste zondag van deze maand strijden de gildebreders om het koningschap. Een houten 'vogel' wordt op een 15 meter hoge paal geplaatst en dient als doelwit. Wie het laatste stukje van de vogel schiet, mag zich een jaar lang 'gildekoning' noemen

Muziek

Het Soester Gilde beschikt over een eigen tamboer-, hoornblazer-, vendel- en schutterskorps. Met het gildekorps wordt deelgenomen aan verschillende gildedagen, onder meer in Brabant. Het gilde is aangesloten bij de Kring van Schuttersgilden Land van Cuijk, onderdeel van de Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden. Ook nam het Gilde deel aan de historische optochten van Soest, onder meer in 1929 tijdens het 900-jarig bestaan, in 1987 en in 2004 bij het 975-jarig bestaan van het dorp.

Gedurende het jaar vinden in het Gildehuis aan de Steenhoffstraat allerlei activiteiten voor leden plaats, waaronder Klitsavond (spelavond) op Vastenavond en de Sinterklaasviering.

Katholiek

Van oorsprong is het Soester Gilde een religieuze - katholieke - vereniging, wat terug te zien is in de activiteiten. Zo organiseert het Gilde pelgrimstochten naar allerlei bedevaartsplaatsen in Europa en was het recent vertegenwoordigd bij de presentatie van de nieuwe bijbelvertaling en bij de viering van de Pauskeuze. Tijdens grote bijeenkomsten zoals de Gildefeesten vindt altijd een eucharistieviering plaats.

Vaandel

De vaandelkamer in het Museum Oud Soest herbergt enkele historische vaandels van het Groot Gaesbeker Gilde. Het oudste vaandel is van zijde en is in de 19de eeuw vervaardigd. Het bevat een afbeelding van het wapen van de Heren van Gaesbeek, die vanaf de 13de eeuw meer dan 125 jaar verbonden waren met Soest. Met een restauratie in 1998 kon een deel van dit halfvergane vaandel behouden blijven.

In 1960 werd een kopie van het 19de-eeuwse vaandel gemaakt, die in gebruik bleef totdat in 1983 een nieuw geschilderd en geborduurd exemplaar werd ingewijd. Deze banier toont behalve het wapen een beeltenis van Sint Agatha, de patrones van het gilde, en de gildeboom, die een belangrijke rol speelt in het verenigingsleven van het gilde. Het vaandel heeft helaas maar 15 jaar dienst gedaan, aangezien onvoldoende rekening was gehouden met het veelvuldige gebruik. Na restauratie kreeg het een plaats in de vaandelkamer in 1998, toen het huidige vaandel was ontworpen en gemaakt.

GGG

Op de foto een stuk gildeland aan de A.P. Hilhorstweg, bij de ingang een hek met daarop de letters GGG. Elk perceel heeft inmiddels een soortgelijk hek.

Eng vruchtbaar maken

Vanaf de 11e eeuw heeft men de arme zandgronden verrijkt. Potstallen speelden hierbij een grote rol. Een potstal is een winteronderkomen voor schapen. De pot (=uitgegraven deel van de stal) wordt met heideplaggen gevuld. Als de schapen hun behoefte hadden gedaan werd een nieuwe laag met heideplaggen op de onderlaag gegooid. Dit herhaalde zich enige malen. In het voorjaar werden de potstallen uitgemest. Dit mengsel van urine/ fecaliën werd op de akkers uitgestrooid. In het najaar begon met weer van voren af aan.

De Eng is geleidelijk aan in cultuur genomen, waarbij iedere boer vermoedelijk het recht had om het gebied over een bepaalde breedte te ontginnen. Het oorspronkelijke bos was inmiddels al heide. De boerderij was via een pad over de brink rechtstreeks verbonden met de Enggronden. De Eng werd vanouds vooral voor de verbouw van granen gebruikt. In 1379 is er een opbrengst aan haver, gerst, rogge en boekweit. Later kwam ook de knollenteelt in zwang. Zeer recent is de teelt van snijmaïs.

De Eng werd vanouds jaarlijks bemest met mest uit de schapenstal (potstal), vermengd met heideplaggen. De schapenstallen stonden op de Eng (zie topografische kaarten uit ± 1900). Dit jaarlijks bemesten heeft tot gevolg gehad dat de oorspronkelijke zandgrond een iets dikkere humuslaag kreeg. In de 19e eeuw werd de kunstmest uitgevonden. Daardoor veranderde het landbouwsysteem en daarmee ook het ophogen van de bodem. Maar de akkerbouw bleef doorgaan.

De Eng van Soest is op de kruin vrijwel boomloos geweest. De Eng was ook niet bezet door houtwallen of iets dergelijks. Wel hebben langs de randen (richting De Bunt, Klein-Engendaal, Soesterveen) wildwallen gelegen.

Een van de meest tot de verbeelding sprekende plekken is het Engenbergje. Hier ligt één van onze voorouders uit de Jonge Steentijd (± 2500 – 2000 v. Chr.) begraven.

Eng: bodemgebruik

Vanouds is er een hechte relatie tussen de Eng en de Eempolder. Soest is een lintdorp dat is ontstaan op de grens van nat en droog. De voet van de Eng bood de vroegere bewoners een veilige en droge plek, terwijl het lager gelegen land van de Eempolder aantrekkelijk was als hooiland en weidegebied voor het vee. De boeren die een gemengd bedrijf hadden, gebruikten de hoger gelegen Eng voor de verbouw van boekweit, rogge, aardappelen, knollen en gerst. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd er maïs verbouwd. In Museum Oud Soest is een afdeling met oud gereedschap.

Afwatering

Zomers lagen die beken soms droog. In de 8ste eeuw is nog geen sprake van de rivier. Volgens Margriet Mijnsen is er hooguit een veenstroompje door het moeras met een onvaste bedding en onduidelijke oevers. In 777 zijn het moeras en de wouden op de hogere gronden van Soest nog vrijwel onbewoond. Nadat hevige stormvloed aan het eind van de 12de eeuw de veenbrug tussen West-Friesland en Friesland hebben weggeslagen, ontstaat de Zuiderzee. De getijdenwerking zorgt er mede voor dat langs de zuidkust veenmoeras droogvalt, dat in de zomer als hooiland kan worden gebruikt. Deze gronden worden maatlanden genoemd. In Soest hebben we in de polder nog de Weg in de Maten (foto). Om de dikke veenpakketten, waaronder het Soester en het Hezer veen, te kunnen ontginnen en exploiteren, worden waterlopen gegraven voor de afwatering. Het Eemmoeras reikte tot aan de Soester Eng.

In 1239 geeft de bisschop toestemming om een afvoerkanaal, de Praamgracht, door te trekken langs de Eng van Soest. Voor de wetering wordt gebruik gemaakt van een natuurlijk stroompje, het Oude Grachtje. Het Oude Grachtje is een verlengde Veensloot voor afvoer van de turf. Parallel aan het Oude Grachtje loopt nu de drukke Koningsweg (zie foto).

Stadsrechten

In de loop van de 14de eeuw wil de bisschop de mensen die wonen op de droge gronden van het Eemland aan zich binden. Hij doet dat door aan Eembrugge, Bunschoten, Baarn en Eemnes stadsrechten te verlenen. Soest wordt geen stad, maar krijgt wel een schepenbank. In 1350 wordt Soest een zelfstandige parochie. Uit deze periode dateert de Oude Kerk, als parochiekerk gewijd aan Petrus en Paulus.

Brug

Er wordt een brug gebouwd over de Eem, het huidige Eembrugge, en over de gracht tussen Soest en Baarn, die wij nu kennen als Praamgracht. Om het onderhoud van bruggen en wegen te bekostigen worden bruggeld en tol geheven. Eind 14de eeuw moet dan de Soestdijk zijn aangelegd. De dijk vormde de verbindingsweg door het wilde veen tussen de Soester Eng en de hoge grond van Baarn om vanuit Utrecht naar het huis Ter Eem bij Eembrugge te kunnen reizen. In het gebied Laag Hees zijn sporen van die route terug te vinden. Huis Ter Eem was het buitenverblijf van de bisschop van Utrecht.

Soester knollen

De Soesterknollen waren vroeger bekend door hun uitmuntende smaak, waardoor zij, hoewel het geen volksvoedsel was, toch in vele gezinnen werden gegeten in de tijd dat zij rijp waren en werden geoogst. De knollen werden uitgevent door kooplieden uit Huizen (N.H.) die de vruchten bij de boeren in Soest opkochten en ermee langs de deuren in Hilversum, Zeist en Driebergen gingen. Zij vonden overal veel waardering. Zelfs de gegoede standen, vorstelijke en adellijke personen, aten graag soesterknollen en zij verschenen, hoewel niet dagelijks, toch in het seizoen enige malen op tafel. De knollen (*Brassica rapa*) werden en worden geteeld om als nagewas voor bijvoeding van het vee te dienen. Als de oogst, dat wil zeggen de rogge, haver en aardappelen van het land is, worden de knollen, het raapzaad gezaaid. Vroeger gebruikte men de knollen op tweeërlei manier, namelijk als weidevoeder, waarvoor het loof gebruikt werd (loofweide) of als akkerbouwvruchten, waarbij de knollen zelf werden geoogst. Aan het einde van de 19e eeuw, toen de boeren aan de knollen als nagewas meer waarde toekenden en men nog een vrij groot aantal schapen hield, liet men dit wolvee in de herfst, als het loof van de knollen hoog was opgeschoten op het knollenland lopen. Later werden de knollen stal- en/of bijvoeding.

Knollengedicht:

*“Wanneer kindje Jezus is geboren
Hebben de knollen hun smaak verloren”*

Bij het voeren van de knollen aan de koeien bleek dat de melk naar de knollen ging smaken. Er werd toen een zachtere variant gekweekt, de zgn. boterknollen.

Hoe de Knollen werden gegeten.

Volgens overlevering werden de soesterknollen door de inheemse bevolking met schil en al gestoofd, nadat zij vooraf goed schoon waren gemaakt. Zij werden gegeten als een “muuspot”, dat wil zeggen als stampot, vermengd met aardappelen en vet. De knollen moesten lichtelijk aangebrand zijn en een bruin korstje hebben. Dat bracht de gewenste smaak aan het gerecht. Bij voorkeur moesten de knollen zo heet mogelijk, althans warm, worden opgediend: zo van het vuur, dampend, op tafel gezet. Te sterk afgekoelde knollen hadden hun smaak verloren. Voordat de aardappelen bekend waren, at men in de Middeleeuwen

als warme maaltijd vaak een stoofpot (potagie), bestaande uit bonen en erwten, met knollen of kool, enkele kruiden, waarin soms ook vlees werd gekookt.

Koninklijk

Soesterknollen was het lievelingsgerecht van Koning Willem I (1792 – 1843), In de herfst en zolang zij nog van goede kwaliteit en eetbaar waren, verschenen Soester knollen met een gebraden schapenbout, op de koninklijke dis, waarbij een glas bourgogne werd gedronken.

Lazarusberg

Doorkijkje Julianalaan op de Noorder Eng met op de achtergrond de Lazarusberg, het hoogste punt van de Eng. (kijkrichting: Zuidereng) Hier heet de Julianalaan nog Baernweg. Over deze weg reed de postkoets naar Naarden. De Noorder Eng bestaat dus nog helemaal uit akkers. De Wilhelminalaan bestaat nog niet. Op de achtergrond is het grote huis: Pension v.d. Breemer.

Koningin Wilhelmina had op de Lazarusberg een huisje van waarin ze schilderde. Zij had vanaf dit hoogste punt van de Eng toen nog een prachtig uitzicht over de omgeving.

Watersnood 1916

De bekendste watersnoodramp in Nederland is die van 1953, toen grote delen van Zeeland en Zuid-Holland onder water kwamen te staan. Eemland en de Gelderse Vallei kampten echter al eeuwen met het gevaar van overstromingen. In 1916 vond de laatste grote watersnood in Eemland plaats. Die januarimaand was erg stormachtig, waardoor veel water uit de Noordzee richting de Wadden werd gestuwd. Vervolgens stroomde het de Zuiderzee in. Een ongunstige wind stuwde het nog verder omhoog, waardoor in de nacht van 13 op 14 januari de dijken op vele plaatsen doorbraken. De golven waren meer dan drie meter hoog. Eemnes, Baarn, Hoogland en ook Amersfoort kwamen voor een deel onder water te staan. Bunschoten was geheel overstroomd. De vanwege de Eerste Wereldoorlog onder de wapens geroepen militairen verleenden overal bijstand. Ze reddden mensen en vee, deelden noodrantsoenen uit en verstevigden en repareerden dijken. Doordat Soest op de Eng lag kwam het water hier niet.

Honderden koeien en varkens kwamen om, samen met duizenden kippen en veel andere dieren. De schade was enorm. Sommige lager gelegen gronden vielen pas na drie weken weer droog. Alsof dat nog niet genoeg was, bracht februari een nieuwe storm. Dit keer was het water veel zouter en de landerijen die nu overstroomden werden door het zeewater flink aangetast en brachten die zomer nauwelijks geschikt hooi op. Daardoor dreigde een tekort aan veevoeder. De overheid gaf de boeren toestemming hun vee aan Duitsland te verkopen. Dat was gevaarlijk, want de Eerste Wereldoorlog was aan de gang en neutraal Nederland mocht geen handeldrijven met een van de oorlogvoerenden. Maar het alternatief was dat het vee zou verhongeren.

Deze stormvloed, die ook in Noord-Holland veel schade heeft veroorzaakt, heeft de doorslag gegeven voor aanleg van de Afsluitdijk, de Noordoostpolder en de Flevopolders in de voormalige Zuiderzee. In 1918 werd de Zuiderzeewet aangenomen, die voorzag in de afsluiting van deze binnensee. In 1932 werd de Afsluitdijk voltooid en was het gevaar van een overstroming door opstuwend zeewater bezworen. Nadeel was dat de Zuiderzee, nu IJsselmeer, niet langer meer zout was. Dit luidde het einde in van de Spakenburgse visserij.

Evertje in de put

De Eng is 20 meter hoog. Bij de molen stond een boerderij met een put van wel 20 meter diep. Ooit 1900 viel Evertje in deze put. Er zat wel een deksel op, maar dat had niet geholpen. Op het laatst ontdekte men dat en de knecht ging met emmer en al 20 meter naar beneden. Het lukte om met draaien knecht en jongetje naar boven te takelen. Toen men vies geworden daarna nog een emmer water uit de put haalde viel de emmer naar beneden toen het touw brak.... Het moet wel voorbestemd zijn...

Van banaan naar omelet (bebouwing)

bebouwing

De Eng bereikt op sommige plaatsen een hoogte van ±20 meter boven de zeespiegel. De noordelijke zijde van de Eng is – op enkele groene schakels na - in de loop van de 20e eeuw helemaal opgeslokt door de bebouwing van Soestdijk. Gelukkig is aan de zuidkant van de oorspronkelijke Eng nog een flink stuk (circa 60 ha.) van het open agrarisch gebied bewaard gebleven. Dit restant, de Zuidelijke Eng, wordt grofweg omsloten door de Molenstraat, de Nieuweweg, de Parklaan en de spoorlijn Baarn-Utrecht.

Beschermd dorpsgezicht

De Zuidelijke Eng is door de gemeenteraad in 1992 aangewezen als een beschermd dorpsgezicht, zoals omschreven in de monumentenverordening. Men motiveerde het raadsbesluit onder meer als volgt: 'Het betreft hier het belangrijkste restant van de Soester Eng. Dit nagenoeg onbebouwde gebied bezit nog het agrarische karakter en is van grote cultuurhistorische betekenis voor de identiteit van Soest. De verkaveling dateert uit de vroege middeleeuwen.'

Relatie Eng-Eem

Vanouds is er een hechte relatie tussen de Eng en de Eempolder. Soest is een lintdorp dat is ontstaan op de grens van nat en droog. De voet van de Eng bood de vroegere bewoners een veilige en droge plek, terwijl het lager gelegen land van de Eempolder aantrekkelijk was als hooiland en weidegebied voor het vee. De boeren die een gemengd bedrijf hadden, gebruikten de hoger gelegen Eng voor de verbouw van boekweit, rogge, aardappelen, knollen en gerst. Ook nu zien we deze relatie nog steeds: melkveehouders in de Eempolder telen op de hoge Eng gewassen voor hun koeien. Gelukkig zijn er nog steeds agrariërs die de Eng kunnen en willen beheren.

Oude kerk

Het middenschip van de kerk is in ons dorp het oudste gebouw en werd gebouwd omstreeks het jaar 1350 en gewijd aan de Heilige Petrus en Paulus. Het koor aan de oostkant is van 1390. Vermoedelijk is de toren na brandstichtingen in 1481 tegen de al bestaande kerk gebouwd. De 45 meter hoge toren mocht natuurlijk niet hoger zijn dan de toren van de bisschop van Utrecht. Sinds de komst van Napoleon is de toren net als alle andere kerktorens gemeentelijk bezit. Torens hadden toen immers ook een wereldlijke functie: zo kon men de vijand zien aankomen.

Het is een vierkante toren met twee kleine zijtorens. Het torentje aan de zuidkant bestond vroeger uit drie verdiepingen, waarvan de onderste met kruisribgewelf van buitenaf was te bereiken. Dit was voor de reformatie de doopkapel. Die ingang was daar gemaakt, omdat het ongedoopte kind niet in de kerk mocht komen. Was het kind gedoopt, dan kon de doopkapel via de kerk verlaten worden. Door een in de dikte van de muur uitgehouwen trap kon men de verdieping boven de doopkapel bereiken. Deze verdieping werd gebruikt om kerkschatten tijdens oorlogsgeweld op te bergen. De trap was zo nauw dat soldaten niet naar boven konden zonder hun uitrusting af te leggen wat natuurlijk erg gevaarlijk was. Later is de toegang dichtgemetseld. In 1875 brandde het interieur grotendeels uit, waaronder veel rouwborden en het orgel. Prins Hendrik, de broer van koning Willem III schonk een jaar later een nieuw orgel.

In 1878 sloeg de bliksem in waarna tussen 1902-1907 de toren werd gerestaureerd. Bij de restauratie in 1905 ontdekte men, vooral door toedoen van de voormalige Soester predikant ds. J.J. Bos, in die ruimte een 18-tal houten beelden en ongeveer 80 fragmenten van pijpvaardens beeldjes, circa 40 tot 60 cm groot, die daar rond 1600 moeten zijn verborgen in verband met de Beeldenstorm. Men kan zich voorstellen hoe het dorp in 1905 in rep en roer raakte toen de resten van die beelden daar in het gras van het kerkhof lagen. De door houtworm aangevreten en vermolmden beelden zijn gedeeltelijk gerestaureerd en in verschillende musea terechtgekomen. Op de balustrade werden de 3 wijzerplaten vervangen door 4 nieuwe. Er kwam nu ook eentje aan de kant van de Eng. Vroeger hoefde dat niet, mensen op de Eng werkten immers toch van vroeg tot laat en konden niet "klokkijken".

Het torentje aan de noordzijde is de traptoren, die toegang tot de grote toren geeft. Na 182 treden bereikt men de omgang. Aan de voet is de toren 8,25 meter in het vierkant met muren van 1,5 meter dikte. De hoogte tot de omgang is 33,75 meter, met daarop een achtkantig muurwerk van 1,75 meter hoog. Daarop weer een houten, met leien bedekte spits van 10 meter. Een eenvoudig rekensommetje brengt ons dan tot het haantje op de totale hoogte van 45,50 meter.

In de toren hangen twee luidklokken, waarvan de grootste een van de oudste van ons land is. Deze klok is gegoten vermoedelijk gewoon naast de kerk, in het jaar 1506. In de rand staat de volgende tekst gegoten: "Jezus Maria Johannes Baptiste is mijn naam, mijn geluid is voor God bekwaam, de levenden roep ik, de dode overluid ik, Wilhelmus de Wou heeft mij gemaakt in het jaar 1506". De kleine klok is in de oorlog door de Duitsers weggehaald en niet teruggevonden. In 1950 is een nieuwe klok geplaatst en naar Koningin Wilhelmina genoemd.

Reformatie en beeldenvondst

In 1905 werden enkele beelden teruggevonden die afkomstig bleken uit de Oude Kerk in Soest. In de 16de eeuw waren deze beelden verstoep toenmalige pastoor(?). Hij wilde voorkomen dat ze ten prooi zouden vallen aan een beeldenstorm. Die beeldenstorm werd uitgevoerd door gelovigen die vonden dat het maken van religieuze afbeeldingen indruiste tegen de christelijke leer. Een of twee beelden van de Petrus en Paulus bevinden zich in Amersfoort, de meeste bevinden zich in het depot van het rijksmuseum. Ook het Centraal Museum in Utrecht heeft er nog enkele in bruikleen.

Veel mensen voelden onvrede met de praktijken in de kerk. Er werden vragen gesteld bij het gebruik van beelden in de kerkgebouwen, bij de functie van priesters en bij de groeiende verkoop van aflaten. Met de aanschaf van een aflaat kon een zondaar zijn tijd in het vagevuur verkorten. Veel aflaten werden verkocht door de kerk om bijvoorbeeld de bouw van kerken te financieren. De mensen die tegen deze praktijken protesteerden, de protestanten, wilden de kerk hervormen. Predikers trokken rond en riepen mensen op om de kerk te zuiveren. Dat ging er niet altijd rustig aan toe. Op verschillende plaatsen werden in de Republiek vanaf 1566 door menigten de heiligenbeelden uit de kerken verwijderd en kapot geslagen. In hun ogen leidden de beelden tot aanbidding van afgoden, die de aandacht van het Woord van God afleidden.

In Amersfoort leek de hervormingsbeweging niet massaal aan te slaan. De religieuze strijd werd een politieke en militaire strijd, toen de Spaanse koning de protestbeweging wenste neer te slaan. De tegenstanders van de Spanjaarden, die zich met de naam Geuzen tooiden, verzetten zich en hielden in 1572 nogal huis in Amersfoort. Dat vergrootte het enthousiasme niet. Amersfoort wenste daarom in 1579 ook niet de Unie van Utrecht, het verbond tegen Spanje, te ondertekenen. De geuzen reageerden met een belegering van Amersfoort en toen de stad zich overgaf, werd reeds de volgende dag een beeldenstorm in de Onze Lieve Vrouwekerk georganiseerd. De nonnen uit het St. Aagtenklooster kregen de wacht aangezegd en een paar weken later werd ook in de Joriskerk het interieur kort en klein geslagen. Priesters werden de stad uitgestuurd. Een jaar later werd het verboden de katholieke eredienst uit te voeren. Deze eredienst werd in zogenaamde schuilkerken toch voortgezet.

Eng: Landbouw

Eens was Soest een boerendorp. Het wapen van Soest getuigt er nog van. Maar de boeren niet meer, we zien ze niet meer en we ruiken ze ook niet meer. De enige plek in Soest waar de boer nog de hand aan de ploeg slaat is de Soester Eng, maar ook de Eng is voor een deel folklore geworden. De tijd dat Rene Hilhorst met paard en gierwagen de Eng op reed en op de terugweg in de Kerkebuurt in een rit ook gelijk boodschappen deed is voorbij. Er wordt gewoon weinig stront meer verspreid.

De boerenstand van weleer was in grote lijnen verdeeld in rijke en arme boeren. De rijke boeren woonden aan de kant van de Eem en de arme boertjes 'n'achte de Neng', zei men altijd en dan bedoelde men achter de Eng het tegenwoordige Soester Veen. De boer op de foto van vandaag behoort tot de arme boeren, hij ploegt een akkertje langs de Eigendomsweg

Het is vermoedelijk Jan de Ruijt want zijn huisje staat aan het eind van de akker. Het staat er nog, tegenover waar de Weegbreestraat op de Eigendomsweg aansluit. In het begin van de vorige eeuw woonde er veel mensen met de naam de Ruijt, in oude adresboeken vinden we ze terug. De Eigendomsweg werd door oude Soesters wel de Ruygenhoek genoemd. De tering naar de nering zetten, dat konden ze. Soms verkochten ze een stukje grond en dan waren ze weer even uit de zorgen. Op de schrale grond waren de oogsten vaak onder de maat en bracht weinig geld in het laatje, maar met al hun geploeter wisten zij altijd toch nog iets geld opzij te leggen, zij hadden "een oude sok".

In de zeventiger jaren had de gemeente grote plannen met dit gebied Engendaal en Eigendom. De percelen grond aan de linkerzijde van Eigendomsweg werden opgeëist voor het plan Klein Engendaal, waar toen het nieuwe centrum van Soest zou moeten komen. Deze plannen zijn niet doorgeslagen, maar toen de boerderijtjes en akkertjes al waren aangekocht heeft deze streek meer een woonbestemming gekregen.

Zuivelfabriek De Soester

gebouwd in 1907 en in 1920 nog klein van opzet.

1933 groot verbouwd tot complex Coop Zuivelfabriek "De Soester".

In 1942 is er aan de achterzijde een nieuwe 26 meter hoge schoorsteen gebouwd, de enige die nog in Soest staat. Ter bescherming is deze tot gemeentelijk monument verklaard.

Van paardentram tot trein

Op 1 juli 1895 ging de Soester Paardentram rijden en in 1898 werd Soest aangesloten op het spoorwegennet. Het lijntje liep van de tramremise bij Oude Kerk tot naar station in Baarn.

Op de foto de paardentram op de Grothestraat ter hoogte van de Emmalaan. De paardentram heeft gefunctioneerd tot 1924. In dat jaar is de tramdienst Soest-Baarn, na 26 jaar dienst te hebben gedaan, opgeheven.

De paardentram werd achterhaald door het opkomende snelverkeer: de auto. In de jaren twintig werden de paarden al vervangen door de auto, een Ford, die de rijtuigen over de rails (soms uit de rails) naar Baarn voorttrok.

Rond 1900 telde Soest nog maar 4700 zielen. Pas rond 1920 groeiden Soestdijk en Soest aan elkaar. In 1945 telde Soest 16.000 inwoners. In de jaren zestig werd het dorp 'gemoderniseerd'. Dat hield in, dat een aantal buitens gesloopt werd, zodat de oppervlakte van de tuinen extra ruimte opleverde voor woningbouw en omdat het onderhoud van de villa's gewoon te kostbaar was geworden. De hoofdstraat van Soestdijk onderging een metamorfose, wat achteraf niet bepaald een verbetering is geweest. De statige herenhuizen maakten plaats voor winkels en sociale woningbouw. Het dorp was hierdoor minder aantrekkelijk geworden en stuk voor stuk sloten de hotels en pensions hun deuren. Bekende hotels waren Hotel Trier, Hotel Eemland en het Oranjehotel.

Door de aanleg van het spoorwegennet en goede verbindingswegen kwam Soest steeds meer in trek als woonplaats voor stedelingen. Zij gaven de voorkeur aan de rust van het buiten wonen boven het lawaai, de benauwenis en de vaak kleurloze rijtjeshuizen van de stad. Deze immigratiestroom leidde tot een sterke uitbreiding van de gemeente, vooral rondom en op de Eng. Ook in Soest-Zuid, Soestdijk en het Soesterveen werden bouwlocaties gevonden. In het noordwesten zijn twee industriegebieden gevestigd, namelijk De Grachten en Soestdijk (van elkaar gescheiden door de Koningsweg).

Kerkebuurt - school

De openbare school in de Kerkebuurt was de oudste school van Soest. Zij heeft een lange geschiedenis. Het eerste schooltje, toen nog onder de naam volksonderwijs, heeft aan de Eemstraat gestaan. Ook het gemeentebestuur vergaderde in de Kerkebuurt het hart van Soest in een lokaal van het schooltje. Het schooltje werd te klein, alle leerplichtige kinderen van Soest konden er niet meer in worden gehuisvest. Mede dank zij een edelmoedige gift van het toenmalige Vorstenhuis kon in 1845 een nieuwe school worden gebouwd. In 1846 is de nieuwe Kerkebuurtschool aan de Middelwijkstraat feestelijk in gebruik genomen.

verzuiling

Zo rond de eeuwwisseling veranderde er veel in het onderwijs. De katholieke en christelijken wilde eigen scholen stichten. Daar waren zij vrij in maar zij moesten deze vorm van bijzonder onderwijs wel zelf bekostigen. Die verandering werd moeizaam bevochten. De leerplichtwet van 1900 werd met 50-49 stemmen aangenomen, doordat een tegenstander (Francis David Schimmelpenninck van zijn paard was gevallen en daardoor niet kon stemmen. Het paard is verstandiger dan zijn meester zeiden voorstanders van de Leerplichtwet. Vooral onder de christelijke partijen was verzet, omdat ze het bestaansrecht van christelijke scholen bij wet geregeld wilden hebben. Dit gebeurde pas in 1917 (het beroemde Artikel 23 van de Grondwet). De socialisten waren ook tegen de wet, maar dan omdat zij de wet niet ver genoeg vonden gaan. De Leerplichtwet 1900 kende als speciale vorm van onderwijs ook nog het huisonderwijs (zoals dat in adellijke families toen nog voorkwam) als geldige vorm van onderwijs, mits door een bevoegde onderwijzer gegeven. Bij de grondwetswijziging van 1917 werd vastgelegd dat het bijzonder onderwijs op dezelfde wijze recht had op financiële steun van de overheid als het openbaar onderwijs.

In 1930 werd in Soest een 2de openbare school gebouwd aan de Beetzlaan. De Prins Alexanderschool. Een paar bekende schoolhoofden van de Kerkebuurtschool waren de heer Veenstra en later meester van de Flier bijgenaamd rooie Teus. In de eerste klas kreeg Annie les van juffrouw Hindelopen. Later kwam ze bij juf van Maren in de klas. We hebben de foto van Kees Morsing. Zijn vader en moeder runden in die tijd het Hotel Restaurant Kamplust aan de Birkstraat (nu Het Witte Huis). 'Als Kees jarig was werd de hele klas in het restaurant uitgenodigd' vertelde Annie Prinsenbergh. 'Dan hadden we toch een leuke middag'. De Kerkebuurtschool is in de jaren zeventig langzaam maar zeker verplaatst richting Molenstraat daar waar op de Eng in een nieuwe wijk met veel hoogbouw de gezinnen met kinderen woonden. Een geruchtstelling voor de vele ouders, de kinderen konden veilig naar school en hadden niets meer de drukke Rijksweg door Soest te maken.

De meester van de school verdiende niet veel en verdiende wat bij door het houden van duiven. Duiven waren een delicatessen. Hij was tevens doodgraver.

Eerste wereldoorlog

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 4 augustus 1914 viel Duitsland België binnen. Vanaf dat moment sloegen honderdduizenden Belgen op de vlucht naar Nederland; onder hen bevonden zich ook tienduizenden Belgische militairen. Conform de Vredesconferentie van Den Haag van 18 oktober 1907 moest Nederland als neutrale natie ALLE oorlogvoerende militairen ontwapenen en internen.

De overbevolkte kazerne van Amersfoort dwong Bosboom, de toenmalige minister van Oorlog, reeds in de tweede helft van oktober 1914 tot het bouwen van een tweetal houten barakkenkampen (Kamp I en Kamp II) in de legerplaats Zeist op het grondgebied van de gemeente Soesterberg. De officiële naam van dit kamp was: Interneringskamp Amersfoort - Legerplaats bij Zeist. Meestal werd het Kamp Zeist genoemd. Het kamp bestond uit twee kampen van 24 barakken op een oppervlakte van 25 hectare gescheiden door een brede gang afgezet met prikkeldraad waartussen later sportvelden werden aangelegd. In dit kamp konden 12.000 tot 15.000 geïnterneerden worden gehuisvest.

Door de slechter wordende economische omstandigheden raakten ook steeds meer vrouwen van geïnterneerden zonder inkomsten waardoor opname in een vluchtoord steeds dreigend op de achtergrond aanwezig was. Om dit probleem op te lossen werden zeven gezinsdorpen of vrouwendorpen gebouwd. In Soesterberg heette dit "Het Albertsdorp".

Op 11 november 1918 werd de oorlog beëindigd. Het duurde echter tot het tekenen van de wapenstilstandsovereenkomst voordat de Nederlandse regering de onderhandelingen over de repatriëring begon; pas vanaf december 1918 konden de geïnterneerden terugkeren naar hun vaderland.

Crisisjaren

In de crisisjaren dertig bepaalde de regering dat wie geen werk had en in de steun liep, in de volksmond "steun trok", toch maar moest werken voor de kost in de zogenaamde werkverschaffing. Werkverschaffing is het in georganiseerd verband organiseren van projecten om werklozen een nuttige tijdsbesteding te geven. Het begrip werkverschaffing kwam al in de negentiende eeuw voor, maar is het vooral bekend uit de crisisjaren, de jaren 1930 - 1940. Wereldwijd was er in die periode een zeer grote werkloosheid. Ook in Nederland werd in de crisistijd een groot aantal werkverschaffingsprojecten opgezet. De werklozen kregen

geen echte baan aangeboden, maar werden ze door de overheid verplicht om in grote werkploegen ongeschoold werk uit te voeren, bijvoorbeeld het ontginnen van een hoogveengebied of het graven van kanalen.

De landelijke grote projecten werden uitgevoerd onder leiding van de Heidemaatschappij. De Wadden, Het Amsterdamse Bos, Ontginning van de Drentse Hei en kamp Westerbork waren er voorbeelden van. Wat dichterbij huis, waar ook Soesters te werk werden gesteld, is het Park met siervijvers in het recreatiegebied Anna's Hoeve 1933 en Julianapark in Utrecht. In 1934 Het Soester Natuurbad en het Openluchttheater.

Jonge mannen, zelfs jonge vaders die op de projecten ver van huis werkten waren de hele week van huis en vaak alleen van zaterdagavond en zondags bij hun gezin. En dat alles om vijf a zes gulden extra te verdienen boven de zestien gulden steun waarvan een gezin met zes kinderen normaal per week van moest leven.

De gemeente Soest maakte eigen plannen om haar werkloze mensen aan het werk te houden.

De bouw van het natuurbad was er een, geopend in 1933. Verder was de aanleg van het openlucht theater ook een vrij groot project 1938. Het eerste stuk dat in het theater voor zo'n duizend mensen werd opgevoerd was: "De Getemde Feeks" door het gezelschap van Louis Saalborn.

In WO II was er tijdelijk een zwembad bij de Grote Melm.

Oudste bedrijvigheid

Het oudste bedrijf van Soest is dat van Van Hengstum uit 1756. Het begon met een smederij. In 1920 namen twee zoons Cees en Henk de smederij over. Cees ging wonen op Middelwijkstraat 1, een huis met een winkel in kachels en haarden en annex huishoudelijke artikelen. Later bouwde Cees achter de zaak een smederij en zo bleef zijn broer Henk in de smederij aan het Kerkpad. In 1937 verhuisde de smederij naar het Kerkepad ZZ nr. 57. Het was toen tegelijk een rijwielherstelplaats. Het bedrijf heet nu Van Hengstum Apparatenbouw BV en zit op het industrieterrein.

Later kwam in de stal van het boerderijtje "Het Spreukenhuisje". Deze werd begin 1960 opgeheven en huurde de heer Bouwens de ruimte als werk- en inpakruimte voor zijn keramiek. Bouwens vond dat er iets leuks in Soest moest komen. Een vriend maakte de opmerking van: "dan plak je je huis toch vol met die bordjes van je". De hr. Bouwens vond het idee zo goed dat hij zijn magazijn- en inpakruimte aan het Kerkepad vol liet "Plakken" met spreuken- en Sierbordjes aan de buitenmuur met spreuken als: *drie dochters en mama, vier plagen voor papa of een goede buur is beter dan een verre vriend*. Binnen de kortste tijd was het pand een trekpleister geworden, zelfs werd het zo bekend, dat er bussen vol met toeristen kwamen kijken. In 1971 werd het pand afgebroken om plaats te maken voor een 3 tal woningen. Een aantal bordjes is te zien in Museum Oud Soest.

Van der Huchtschool in WO 2

Binnen de gemeentegrenzen van Soest werden 5000 militairen gelegerd die moesten allen worden gehuisvest en van eten voorzien. Onderofficieren en officieren werden ingekwartierd in huizen. Infanteriesoldaten werden ondergebracht in scholen of andere grote openbare ruimten. Cavalerie werd zoveel mogelijk in boerderijen geplaatst, voor ruiter en paard de beste plek.

Het leger moet in paraatheid worden gebracht en het mag de soldaat aan niets ontbreken. Op de foto staan de militairen nogal heldhaftig in gelid op de stoep van de Van der Huchtschool op de Molenstraat. In werkelijkheid zag men de hele opkomst niet zo zwaar in. De voormobilisatie zou niet lang duren, de regering deed immers haar best ook deze keer ondanks oplopende spanningen buiten een oorlog te blijven.

Bij de aanvang van de mobilisatie werden de meeste scholen van Soest in beslag genomen voor de militairen. Zo goed en zo kwaad als het ging bleven een drietal scholen ter beschikking waar bij toerbeurt 's morgens en 's middags les werd gegeven. Toch probeerden elke school voor zichzelf een betere oplossing te vinden en dat lukte soms. De Van der Huchtschool werd ruimte geboden op het Kasteeltje op de Eng die zowel de lagere school en de Fröbelschool kon herbergen. Voor de manschappen gelegerd in de Van der Huchtschool werd een kantine geopend. Bij deze opening waren alle in de school gelegeerde manschappen tegenwoordig. In de vroege ochtend van 10 mei 1940 schrok Soest wakker. Veel vliegtuigen in de lucht en men hoorde schieten op Soesterberg. De radio berichtte dat er overal Duitse parachutisten waren geland. Later op de dag hoorde je waar overal werd gevochten.

Tweede Wereldoorlog – 1939-1940 mobilisatie

Maandag 28 augustus 1939 wordt de mobilisatie afgeroepen, de volgende dag zou het Koninginnedag zijn. Iedere oud-dienstplichtige pakt zijn soldatenspullen en spoedt zich naar de trein, het werk blijft liggen.

Geen volksfeest maar een volksverhuizing. Het is enorm druk op de stations.

De stallen, schuren en schaapskooien aan de Lange Brinkweg, de Laanstraat, Beukenlaan en de Nieuwe Weg worden gevorderd om de soldaten te huisvesten. Ook de ULO van Soest wordt gevorderd.

Strozakken op de vloer en met veel soldaten in een kleine ruimte. Keukenwagens stonden aan de Julianalaan-Sophialaan. Soms werden soldaten ingekwartierd bij mensen in Soest. Levensmiddelen gaan op de bon. In de velden worden verdedigingswerken van de Grebbelinie opgericht. Hindernissen, kazematten, hindernissen en gemalen om de boel onder water te kunnen zetten. Materieel is Nederland ver de mindere van de Duitsers.

10 mei 1940 uur gaat om 3.45 het luchtalarm. De lucht is zwart van de Duitse bommenwerpers die naar Den Haag gaan. De soldaten moesten allemaal naar hun stellingen. Duitse vliegtuigen gingen richting vliegveld Soesterberg. Het vliegveld was echter 3 dagen eerder ontruimd en bevonden zich achter de Waterlinie. Op het vliegveld liggen versperringen als betonnen rioolbuizen en houten palen, evenals op de Leusderheide. Er staan een paar mitrailleurs opgesteld. Ook in Soest werd door paarden getrokken geschut in stelling gebracht. Soest en Soestdijk liggen aan de Waterlinie, de Eempolder is onder water gezet. Omdat veel huizen in het schootsveld liggen moeten 9000 mensen evacueren, waaronder de bewoners van Zonnegloren. Amersfoort (40.000 mensen) wordt ook ontruimd. Ze gaan naar een gebied in Noord-Holland, tussen Hoorn en Enkhuizen. Bussen en vrachtwagens brengen hen naar station Baarn. De bewoners van Soestdijk vluchten via Den Haag naar Engeland. De achtergebleven Soesters moeten 's avonds hun ramen verduisteren.

De Linie bij de Grebbeberg houdt het niet meer en trekt zich na drie dagen terug achter de waterlinie. Op 14 mei valt in Soest een stroobiljet uit een vliegtuig waarin de Duitsers de Utrechters oproepen om zich over te geven. Op 15 mei capituleert Nederland. 2200 militairen en 2159 burgers zijn dan gesneuveld. Soldaten vluchten en verkleden zich onderweg, anderen geven zich over, leveren hun wapens in en worden krijgsgevangen gemaakt. De 9000 evacués komen terug naar Soest. Sommige eigendommen zijn vernield of gestolen. De Duitsers nemen paleis Soestdijk in, ook andere huizen, kantoren en villa's worden gevorderd. Soesterberg wordt een Duits vliegveld, er vertrekken bommenwerpers naar Engeland. Er wordt afweergeschut geplaatst langs het spoor en op de Eng. Om aan de Duitse vliegtuigen te ontkomen gooit een Engels vliegtuig zijn bommen af boven de Brinkweg en het Kerkpad. 3 mensen worden gedood. In december wordt aan de Kerkstraat een baby'tje geboren met de namen Beatrix Irene Juliana Wilhelmina... Op 18 augustus gaat Kamp Amersfoort open.

De NSB heeft kantoor aan de Steenhofstraat 5. Op 8 april 1941 zijn er enorme knallen. De munitiedepots op de Leusderhei staan in brand door dat een Duitse eenheid met lichtkogels experimenteerde. In Soest worden korpschef Schreuder en Ir. Menko, directeur van Openbare Werken opgepakt. Fliegerhorst Soesterberg krijgt in de oorlog 75 geallieerde aanvallen te verwerken waarbij 10.000 bommen worden gegooid. In 1942 worden er 33 mensen geëxecuteerd. Wel 20 keer klinkt in 1942 het luchtalarm als Duitse jagers de geallieerde bommenwerpers aanvallen. Op de Eng staat een afweergeschut van Luftwaffeflak. Ondergronds hebben de militairen daar hun munitieopslagplaats, eetvertrek en slaapkamers. Het werd na de oorlog door Soesters De Molshoop genoemd. Er waren wel 5 stellingen met afweergeschut op de Eng.

In museum Oud Soest worden scherven bewaard van Duitse luchtdoelgranaten die in de lucht ontploften. Op 6 maart 1942 wil een Engels vliegtuig een noodlanding maken op de Eng, maar komt terecht op de hoek Mendelssohnlaan/Talmalaan. 4 Duitse bemanningsleden en 6 bewoners komen om en 3 woningen branden af. De motor kwam terecht op Talmalaan 27/29 en ook die bewoonster komt om. Een paar dagen later moeten alle straatnaambordjes die verwijzen naar het koninklijk huis eraf.

Tweede Wereldoorlog – Grebbelinie en verloop

In 1939 werd de Grebbelinie in staat van paraatheid gebracht. In het talud van het Valleikanaal werden kazematten ingericht. Men verwachtte de vijand uit het oosten. Duitsland, onder Adolf Hitler, wenste zich meester te maken van heel Europa en was in 1939 Polen binnengevallen. Nederland mobiliseerde. Aanvankelijk zou de Nieuwe Hollandse Waterlinie de hoofdverdediging vormen, maar later werd gekozen voor de Grebbelinie. Overal werden bunkers en groepsschuilplaatsen gebouwd en boerderijen afgebroken die een vrij schootsveld belemmerden.

De waterlinie werkte door het onderwater zetten van grote stukken land. Vanwege deze inundaties, die de vijand dienden tegen te houden, moest de bevolking langs de Grebbelinie worden geëvacueerd. De afbraak van de boerderijen dwong een groot aantal boeren in de omgeving van Leusden uit het inundatiegebied te vertrekken, met hun voorraden en vee. Ook voor het gebied Hoogland, Soest, Baarn en Eemnes waren al in oktober 1939 voorbereidingen getroffen. De bevolking van Bunschoten werd eveneens geëvacueerd en verbleef vanaf 10 mei 1940 twee weken in Enkhuizen. Ruim 40.000 inwoners van Amersfoort werden tussen 12 en 16 mei geëvacueerd naar Noord-Holland. Juist hier langs de Grebbelinie werd een confrontatie met het Duitse veldleger verwacht. De burgerbevolking diende niet tussen hamer en aambeeld terecht te komen.

Bij de Duitse inval kwam het centrale deel van de Grebbelinie (Achterveld, Scherpenzeel, Renswoude) in de vuurlinie te liggen en werd hier veel schade aangericht. Op 10 mei 1940, 's morgens om 5.00 uur, werd het bericht 'de koeien moeten worden losgemaakt' ontvangen. Niet alleen het vee uit Eemnes werd via de haven van Huizen verscheept, maar ook dat van Amersfoort, Hoogland, Soest en Baarn. Duizenden stuks

vee trokken over de Wakkerendijk en Meentweg richting Huizen. Na de capitulatie kon de bevolking weer terugkeren. Sommigen vonden hun huizen en boerderijen vernield.

Ook aan het einde van de oorlog kreeg Eemland met gevechtshandelingen te maken. In september 1944, na de bombardementen op Arnhem in verband met Operatie Market-Garden, werden oorlogsevacués uit die omgeving opgevangen in Hoogland, Bunschoten en Baarn. Ze bleven tot de bevrijding. De Duitsers richtten aan het einde van de oorlog de Grebbelinie weer in. Eind april 1945 werd de bevolking van Renswoude daarom opnieuw geëvacueerd.

Bij de luitenant Rowebrug over de Luntersebeek vonden zware gevechten plaats. De Duitsers werden verslagen. De terugtrekkende Duitsers bliezen in Woudenberg het kruispunt De Poort op. Het mocht niet baten. In mei 1945 vonden in Achterveld vredesonderhandelingen en een voedselconferentie plaats, waarbij Prins Bernhard en de Duitse Rijkscommissaris Seyss Inquart aanwezig waren. Op 7 mei 1945 werd Amersfoort bevrijd door Canadese troepen.

Tweede Wereldoorlog - Bovenkarspel

De oorlog op 10 mei 1940 was nog maar amper uitgebroken of Soest was al in rep en roer. Er waren ter verdediging van Nederland verschillende verdediginglijnes gebouwd en één ervan was de Eemlinie. Als deze in de gevechthandelingen zou worden betrokken lag Soest in de vuurlinie. Er lag al een plan klaar voor evacuatie en dat werd na de inval door de Duitsers spoedig uitgevoerd. Binnen een paar dagen moesten delen van Soest evacueren naar West-Friesland. Oudere Soesters kunnen zich dat nog goed herinneren. De bekende Soester Mr J.H. van Doorne Sr beschrijft dit alles in zijn "dagboek van een Soester dorpeling" getiteld: "De Germanen in ons land" (1940-1945)

Wij citeren uit het dagboek.

"De uittocht naar Noord-Holland, het befaamde tuinbouwgebied boven Amsterdam, is begonnen. Alles voltrekt zich volgens het opgestelde plan. Eerst het zuiden van Soest, dan het centrum en vervolgens het noordelijk deel. Het is een halfuur lopen tot aan station Baarn, waarvan de evacuatietreinen vertrekken. De meesten onder ons gaan te voet. Fietsen kunnen niet worden meegenomen in de trein. Ouden van dagen en kinderen en zieken worden met auto's van particulieren en met autobussen weggebracht. De treinenloop stagneert nogal eens. Vaak moeten mensen uren wachten voor hun trein is voorgereden en de achterstand is niet meer in te halen, zodat de laatste groep die om acht uur moest vertrekken pas om middernacht wordt ingeladen. Wanneer het geregend zou hebben zou dit een ramp zijn geweest voor de duizenden Soester mannen vrouwen en kinderen, die daar als een kudde schapen bijeengebracht waren op het stationsplein.

De volgende dag is het onze beurt. Van de vorige dag is veel geleerd. Vooral het sjouwen met de bagage. (iedereen mocht 20 kg meenemen) was tegengevallen. De burgemeester neemt terstond maatregelen. Vrachtauto's worden gerequireerd om de volgende dag door de straten te rijden, waar ieders bagage, zorgvuldig ingepakt en voorzien van naam adres en groepnummer, voor zijn huis gereed staat. Ze worden met aparte goederenwagens vervoerd en bij aankomst kan iedereen zijn eigen bagage ophalen in een grote veilingloods. Deze tweede dag is iedereen tijdig aanwezig en om vier uur 's middags vertrekt de trein.

Het is half een in de nacht als ons gezin aankomt in Bovenkarspel en wordt gegidst naar het huis van onze gastheer. We worden ontvangen alsof we familie zijn, die komt logeren. De tafel staat gedekt, een geurige soep staat te dampen en de uitnodiging om maar direct te beginnen behoeft geen tweemaal gedaan te worden; we hebben honger als een paard.

In de "Streek" maken we de oorlog mee. Dat wil zeggen dat we er daar niets van merken alleen van wat we uit de krant of radio vernemen. We brengen de tijd door met wandelen en praten met vrienden en kennissen over de oorlogstoestand. En Oh die berichten die doorsijpelen. De gekste en meest fantastische geruchten doen hier de ronde. De een zegt dat Utrecht in brand staat, de ander komt met de mededeling dat men de Zuiderzeedijk heeft laten springen om de Veluwe onder water te zetten.. Bij de een is een munitieopslagplaats in zijn kippenhok gevonden, reden, waarom hij op staande voet is gefusilleerd. Bij een ander is een geheime zender gevonden.

Maar als een gemeenteambtenaar op de fiets rechtstreeks uit Soest overkomt, blijkt hij van niets te weten. Om tactische aard zijn radio en krant sober met berichtgeving. De man uit Soest had in Amsterdam op het IJ-pont naast een sergeant van de motorbrigade gestaan die aan iedereen verkondigde dat er in Soest geen steen meer op de andere stond! Waarop hij nuchter had geantwoord: " Dan moet dat het laatste halfuur gebeurd zijn, want twee uur geleden ben ik nog door Soest gereden. De sergeant had zich verontschuldigd met een" ze hebben mij dat verteld". Er wordt veel te veel gekletst! Als de ooggetuige uit Soest in de Streek aankomt zitten de evacués in korte tijd in drommen om hem heen in de gelachkamer van de oude dorpskerk en stormen de vragen op hem af.

Ja, de huizen in Soest hadden getrild op hun fundamenten, door het gedonder van het geschut dat steeds naderbij kwam. Hier en daar was zelfs een ruit gesprongen. In angstige afwachting hadden de achterblijvers, behalve de vrijwilligers natuurlijk en de officiële autoriteiten, zoals politie en brandweer, de naderende opmars aangehoord. Nog een paar uur en Amersfoort zou zijn gepasseerd.

Uit de Eem-stellingen was geen schot gelost. Toen het valse bericht doorkwam dat de Duitsers al in Amersfoort zaten, had de bemanning van de stellingen de benen genomen. Of- zoals dat in militaire termen heet: zich tactisch teruggetrokken op tevoren vastgestelde strategische punten.

Eten was er niet in Soest zo vertelt onze dorpsgenoot/ooggetuige verder. Bakkers, kruideniers en slaggers zijn eveneens geëvacueerd, zodat, wie zelf niets te bakken of te slachten heeft en geen voorraad heeft, het maar zonder brood, vlees of kruidenierswaren moet stellen. Bovendien zijn alle winkels, voor zover daar nog voorraad was aanwezig was, leeggehaald ten behoeve van onze militairen. Het zal dus verstandig zijn, maar niet zo gauw terug te keren en zeker niet allemaal tegelijk. Zo wordt onze vakantie nog met enkele dagen verlengd. Na de overgave aan de Duitsers willen we liefst spoedig naar huis. We zijn al met al hoogstens 14 dagen weggeweest en vrijdags we weer huiswaarts. Enkele zijn al op eigen gelegenheid vooruitgegaan, maar de massa vertrekt in gerequireerde autobussen. Het afscheid is allerhartelijkst. 's Middags rijden we het bijna onbeschadigde Soest binnen met een gelukkig gevoel weer echt thuis te zijn."

Bovenkarspel

De inwoners van Soest moesten evacueren en wel meteen. Het plan lag klaar. De eerste oorlogdag zijn al hele wijken uit Soest geëvacueerd naar de kop van Noord Holland, Bovenkarspel. Nederland had verdedigingslinies gebouwd en als de vijand bij de Grebbelinie zou doorbreken en zou doorstoten naar de Eemlinie dan zou Soest in het vuurgebied komen.

Nederland kon niet neutraal blijven. Na vijf dagen oorlog bombardeerden de Duitsers Rotterdam en dreigden dit ook met Utrecht te doen. Om verder bloedvergieten te voorkomen gaf Nederland zich gewonnen.

Tweede Wereldoorlog – 1942 Vliegtuig neergestort

Restanten van de woning van de familie Roelofs aan de Talmalaan na het neerstorten van een Duits vliegtuig van de Duitse Dornier 217 op 6 maart 1942. Daarbij kwamen 6 burgers en 4 bemanningsleden van het vliegtuig om het leven.

Op een van de foto's een Duitse militair die de restanten van de Dornier 217 bewaakt die op 6 maart 1942 neerstortte op woningen aan de Talmalaan. In de boom een restant van de staart van het vliegtuig.

Op de voorgrond van een andere foto het diepe spoor dat de neergestorte Duitse Dornier 217 trok toen het neerstortte.

Soest in WO 2 tijdbalk

Al spoedig na het begin van de oorlog begon in Soest het verzet. In grote lijnen kon men het verzet in Soest samenstellen in de Ondergrondse Dienst (O.D.) en in de Raad van Verzet (R.V.V.) Daarnaast waren er nog verschillende kleine groepjes die individueel verzet pleegden. Allen hadden hetzelfde doel: afbreuk doen aan de Nationaal Socialistische overheersing.

Op 1 juni 1940 vond in de Torenstraat de eerste botsing plaats tussen colporterende N.S.B.-ers met "Volk en Vaderland". Deze botsingen zouden zich in de toekomst vele malen herhalen.

Het eerste bombardement in de gemeente Soest, na de capitulatie van het Nederlandse leger, gebeurde in de nacht van 10 op 11 juni 1940 in het Soesterveen. Daar werden op een weiland op het Oude Grachtje elf bommen geworpen.

De verjaardag van Koningin Wilhelmina werd in Soest op verschillende manieren gevierd. Zo werd een fotokast in de tuin van een aan de Steenhoffstraat wonende NSB-er helemaal versierd met oranje, rood, wit en blauw. Daaronder had men geschreven: Leve Koningin Wilhelmina.

In cafés kwam het meerdere malen tot botsingen tussen Duitse militairen en Soesters. De wintermaanden 1940/1941 stonden in het teken van het ingooien van vele ruiten van NSB.-ers. Dit nam zulke grote vormen aan, dat de Duitse instanties de gemeente gelastte de ingeworpen ruiten te vergoeden. Toen in juni 1941 ook in Soest de eerste invalswegen borden werden geplaatst met het opschrift "Joden niet gewenst", werden spoedig het woord "niet " doorgehaald.

Het eerste slachtoffer van de Duitse terreur in de gemeente Soest viel op 25 juli 1941. Toen op het Nieuwerhoekplein bij een NSB.-er een ruit werd ingegooid, werd ingegrepen door een Duitse patrouille. Een jongen die zich in de buurt bevond, werd meteen neergeschoten.

In de nacht van 27 op 28 juli 1941 werd in de gemeente de zogenaamde V-actie gevoerd. Op de trottoirs en de straten werd een V-teken geschilderd. De NSB-ers begonnen een tegenactie waarbij zij zeiden, dat de V voor Victorie voor de Duitse legers stond. Op 20 oktober 1941 wordt de korpschef van de gemeentepolitie, A.F. Schreuder, door de Sicherheitspolizei gearresteerd en naar Den Haag overgebracht. Op 2 mei 1942 overleed hij in het concentratiekamp Neuengamme in Duitsland. In augustus 1942 werden door de Sicherheitspolizei verschillende Joodse onderduikers in Soest gearresteerd.

De datum 19 november 1942 zal altijd in de herinnering blijven als de dag toen op de vliegbasis Soesterberg, achter de schietbaan, 33 Nederlanders gefusilleerd werden en ter plekke in een massagraf begraven werden. Hoewel dit op zeer geheimzinnige wijze geschied was, kwam men er toch achter. Alle slachtoffers konden na de oorlog geïdentificeerd worden. In 1974 is onder de titel "de 33 van Soesterberg" een boekje samengesteld.

De illegaliteit begon in Soest hoe langer hoe meer te roeren. Zo vonden in 1943 verschillende gewapende overvallen plaats bij mensen, die verdacht werden met de Duitse Sicherheitspolizei samen te werken. Van de illegale werkers, die aan de overvallen hadden deelgenomen, werden er later twee door de Duitsers gearresteerd en gefusilleerd.

Op 22 mei 1943 werd in de nachtelijke uren een overval op het Soester gemeentehuis gepleegd. Het gehele bevolkingsregister werd door de illegaliteit uit het raadhuis weggehaald. De daders zijn nimmer gevonden.

Een aantal maanden later, in november werd het politiebureau door de illegaliteit overvallen. De buit bestond uit wapens en munitie.

Als represaillemaatregel tegen de aanslag op SS-ers door de illegaliteit, werd op 13 januari 1944 in Soest een zogenaemde Sibertanneactie gehouden. 23 inwoners werden door de bezetters als gijzelaar naar het concentratiekamp Amersfoort gebracht. Later werden hiervan 22 personen doorgevoerd naar het concentratiekamp Vught.

Verder werden 's avonds zonder vorm van proces twee inwoners op willekeurige plaatsen in de gemeente doodgeschoten. "Silbertanne" was de codenaam voor geheime represailles, die na aanslagen op Duitsers en NSB-er werden uitgevoerd. Zo vond op 15 januari 1944 wederom een Sibertanne-actie plaats. Een persoon werd doodgeschoten. Het voornemen bestond kennelijk om drie personen neer te schieten, doch twee bleken slechts ernstig gewond en konden na vertrek van de Sicherheitspolizei, in het ziekenhuis na een snelle operatie gered worden.

Begin februari postten twee leden van de Sicherheitsdienst in een woning aan de van Lenneplan, om de mensen, die zich daar zouden melden te arresteren. Een lid van de Soester illegaliteit vervoegde zich bij de woning en raakte in een vuurgevecht met beide SD-ers. Hij doodde een man onmiddellijk en verwondde de andere zodanig dat hij na enkele weken stierf.

Toen in de gemeente bekend werd dat deze actie had plaatsgevonden, vond een algemene uittocht van mannen plaats, wederom een Silbertanne-actie werd gevreesd. Op 14 en 15 februari was Soest dan ook een plaats waar praktisch geen mannen meer aanwezig waren.

Op 25 maart 1944 werd door de illegaliteit sabotage gepleegd ten kostte van de Duitse Wehrmacht. De Dolle Dinsdag, 5 september 1944, stond ook in Soest in het teken van de doortocht van Duitse troepen, zij roofden en plunderden. Vooral fietsen, kinderwagens, autopeds en handkarren waren in trek. Door de illegaliteit werd een grote actie gevormd om zoveel mogelijk banden te vernietigen van voertuigen. Dit had een groot succes. Overal kon men groepjes Duitsers aantreffen bij totaal vernielde banden.

Burgemeester des Tombes dook op 15 oktober 1944 onder, omdat hij weigerde voor de Duitse bezetters werkkrachten te vorderen. Vier dagen later kwam de "nieuwe" burgemeester de NSB-er van Goor den Oosterlingh in functie. Bij zijn kennismaking met de plaatselijke politie deelde een der aanwezige korpsleden mede, dat hij zich gaarne wilde verwijderen, aangezien hij zo "misselijk" werd.

Naar aanleiding van een mededeling van de plaatselijke Ortcommandant dat er in de gemeente sabotage was gepleegd werd op 24 oktober een boerderij opgeblazen, nadat deze geheel was leeggeplunderd door de bezetters. De volgende dag werd om precies dezelfde reden het indertijd bekende hotel "de Viersprong" op Nieuwerhoekplein opgeblazen.

Op 7 november sprong een lid van de bemanning van een geallieerd vliegtuig, dat door luchtdoelgeschut te Amersfoort werd getroffen. Hij kwam ter hoogte van de Hooiweg neer en werd daar door de illegaliteit weggehaald en ergens in de gemeente ondergebracht.

In maart 1945 was er een grote razzia onder de illegaliteit in Soesterberg. Bram van Angeren werd gevangen genomen en op 20 maart in Loosdrecht gefusilleerd.

Op 6 mei 1945, om 12.10 uur werd aan het raadhuis de Nederlandse vlag uitgestoken, ten teken dat de bevrijding daar was. Onder geweldig enthousiasme keerde 's middags burgemeester des Tombes op het raadhuis terug. De feestvreugde kende geen grenzen. Overal waren hossende mensen.

Het feest van de bevrijding werd in Soesterberg een paar dagen later gevierd. Dit kwam door de aanwezigheid van de Grüne Polizei en de SS - troepen.

Tweede Wereldoorlog - Kamp Amersfoort

De Duitse bezetter had overal in Europa grote kampen ingericht om politieke gevangenen en Joden op te sluiten. In Amersfoort werd in 1941 ook een kamp ingericht, een Polizeiliches Durchgangslager aan de Appelweg. Aanvankelijk werd het kamp, een gewezen Nederlands legerkamp, door de Wehrmacht beheerd. Later werd een groep Duitsers hier gelegerd, die werd getraind om een strafkamp te leiden. In augustus 1941 arriveerden de eerste 195 gevangenen uit een opgeheven kamp bij Schoorl. Daar waren ze nog redelijk netjes behandeld, maar hier in Amersfoort werden ze direct fysiek gemolesteerd en sadistisch behandeld. Het kamp Amersfoort zou daar berucht om worden: er was weinig toezicht en de bewakers konden hun gang gaan.

Er werden gedurende de oorlog in Kamp Amersfoort zeker 50.000 mensen gevangen gehouden, waarvan er 35.000 ingeschreven werden. De meeste gevangenen waren mannen, maar er werden ook vrouwen en kinderen vastgehouden. Onder de kampbevolking waren ook gijzelaars en geallieerde krijgsgevangenen.

Voor de Russische krijgsgevangenen hadden het zwaar te verduren. Velen van hen werden ter dood gebracht. In het kamp vonden veel (schijn)processen plaats. De doodvonnissen of represaille-executies zijn bij het kamp of op nabijgelegen plaatsen uitgevoerd. Sommige gevangenen werden afgevoerd via Kamp Westerbork naar concentratiekampen in Duitsland. Slechts een enkele keer kwamen er mensen vrij. Voor de opsluiting van gestrafte gevangenen werd een bunkercomplex gebouwd. Het kamp was omgeven door prikkeldraad en bij de poort was een straf- en verzamelplaats. Door het vele prikkeldraad rondom de strafplaats kreeg die de spotnaam De Rozentuin. Voor de gevangenen werden vijf barakken ingericht. Minimaal drie keer per dag werd appel gehouden en moesten de gevangenen zinloze exercities uitvoeren, waarbij mensen mishandeld en getreiterd werden.

In 1943 werd het kamp korte tijd gesloten om te worden verbouwd en uitgebreid. Steeds meer gevangenen werden naar Amersfoort gestuurd. Die moesten allemaal aan het werk gezet worden. In de omgeving werden bedrijven benaderd om dwangarbeiders op te nemen. In het kamp zelf werden het geweld en de mishandelingen steeds wreder. De enige troost was dat de voedselvoorziening verbeterde, waardoor het gevaar van de hongerdood op de achtergrond verdween. In april 1945 nam het Rode Kruis het kamp over. Op de foto dragen de gevangenen een schep die ze nodig hadden voor arbeidsdienst. ZE moesten veel graafwerk verrichten voor bv. Duitse stellingen.

Paleis Soestdijk

In 1672 waren Franse troepen van koning Lodewijk XIV de Republiek binnengedrongen, en zag het er slecht uit voor ons land. Prins Willem III van Oranje werd benoemd tot aanvoerder van leger en vloot en wist de vijand te verdrijven. Hij werd daarna in de provincie Utrecht tot stadhouder benoemd en voerde een flinke zuivering van de lokale besturen door.

De nieuwe stadhouder Willem hield erg van jagen. De Staten van Utrecht schonken hem in 1674 de heerlijkheden Soest, Baarn en Ter Eem - wellicht om hem gunstig te stemmen. Willem kocht vervolgens van een Amsterdamse burgemeester de hofstede Soestdijk. Hij was daar al veel vaker te gast geweest, omdat Soestdijk gemakkelijker te bereiken was dan Arnhem, waar de stadhouder een eigen jachtgebied bezat.

Na aankoop liet Willem de hofstede afbreken en een nieuw luxueus jachtslot bouwen, een 'lustplaetse en wild-bane' zoals dat toen heette. Dat gaf veel werkgelegenheid voor de lokale bevolking en die kon dat na de verwoestingen van de Fransen goed gebruiken. Willem zette hiermee een trend. Ook andere rijk kooplieden en regenten besloten in deze omgeving buitenplaatsen aan te leggen.

Na de dood van Willem III werden de Staten van Utrecht opnieuw eigenaar van Soestdijk, omdat een erfgenaam ontbrak. In 1714 kwam de ambachtsheerlijkheid echter weer in handen van de Oranjes. Dat is zo gebleven tot de dood van prinses Juliana en prins Bernhard. Paleis Soestdijk is nu weer aan de staat gekomen.

Paleis Soestdijk: Christoffel Pullman

Op de avond van de negentwintigste juli in het jaar 1787 trok een leger van driehonderd gewapende patriotten over de Bilthovense weg in de richting van Soestdijk. De troepen werden aangevoerd door prins Frederik III rijngraaf van Salm-Kyrbourg, telg uit een oud adellijk geslacht. De rijngraaf had de idealen van de Franse Revoltie - Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap - hoog in het vaandel staan. Hij was van Parijs naar de Lage Landen getrokken in de hoop als patriottenleider heldenroem te verwerven. In juli kreeg hij van de Staten van Holland formeel een aanstelling als generaal en bevelhebber van de vrijcorpsen. Officieel waren de vrijcorpsen gevormd om het land tegen vreemde invallers te verdedigen. Maar in werkelijkheid wilden de patriotten het gezag van de Oranje stadhouder ondermijnen. Salm stak de soldaten van zijn regiment in nieuwe, donkergroene uniformen. De soldaten kregen het bevel in alle stilte voort te marcheren. Salm beloofde hen een vette buit: het jachtslot Soestdijk bevatte kostbaar meubilair, pendules, kasten vol zilverwerk, kristal en porselein. Was het niet rechtvaardig om deze lusthof, waarin de stadhouders Willem II, Willem IV en diens zoon Willem V van Oranje-Nassau zich zo lang in weelde hadden gewenteld te plunderen? De val van Soestdijk zou een gevoelig prestigeverlies betekenen voor de stadhouder. Prins Willem V waagde zich al een tijd niet meer in Soestdijk. In zijn jachtslot legerde hij een detachement van het regiment van Hessen-Darmstadt, dat zijn bezittingen moest beschermen. Deze soldaten hadden zich al ter ruste begeven toen de vijand in die julinacht bijna geruisloos naderde. De eerste schildwacht werd totaal verrast. Hij gaf gehoorzaam zijn wapens af en de soldaten trokken verder. Maar de tweede schildwacht Christoffel Pullman geheten, rook onraad. Met het geweer in de aanslag speurde hij in de schemering en ontwaarde het patriottenleger, dat hem gelastten zijn wapens af te geven. De jonge soldaat kende zijn plicht; hij vuurde een paar waarschuwingsschoten af waardoor de Hessische brigade in staat van alarm werd gebracht. Pullman moest deze moedige daad met de dood bekopen. Daarop gaf Salm het aanvalssein en de patriotten bestormden Soestdijk.

De verdedigers hadden geen tijd om hun uniformen aan te trekken. In hun hemden grepen ze het geweer en renden naar buiten. Voor Soestdijk vond nu een kleine, bloedige veldslag plaats. In *De Opregte Haarlemmer Courant* werd uitvoerig verslag gedaan van het verloop van de strijd: 'De vijand posteerde

zich toen achter het ijzer hek en palissaden, vervolgens zeer voordelig achter een muur van 't Prinsen Jagthuis te Soestdijk en er werd van weerskanten een hevig vuur gemaakt.' Er viel een diepe duisternis 'hetgeen verwarring onder ons volk teweegbracht,' en de patriotten besloten zich terug te trekken. Op de platte karren die ze hadden meegevoerd om de buit op te laden, lagen de lichamen van gewonde kameraden. Over Hilversum, Vreeland en Nieuwersluis bliezen ze de aftocht.

De prins van Oranje was ontzet toen hij van de aanslag hoorde. De volgende morgen begaf hij zich naar Soestdijk, waar hij links en rechts medailles opspeldde en zijn soldaten prees om hun moed. De weduwe van de gesneuvelde Christoffel Pullman werd een mooi pensioen beloofd. Haar man kreeg als held van Soestdijk een monument. Tot op de dag van vandaag staat er een bronzen beeld van hem op een sokkel tegenover het paleis.

Paleis Soestdijk - historie

Van jachthuis...

Rond 1650 liet een Amsterdamse burgemeester een jachthuis bouwen tussen Soest en Baarn. De jonge stadhouder Willem III, een fervent jager, kocht de hofstede aan de Zoestdijck in 1674.

De stadhouders jaagden er, hun weduwen brachten er hun zomers door. In 1795 verloor de familie het jachtslot. Onder Franse invloed werd Soestdijk 'genationaliseerd'. Het veranderde zelfs even in een Franse kazerne.

In 1815 was alles weer anders. De Fransen waren weg, Nederland was een koninkrijk en de kroonprins – de latere Koning Willem II – kreeg het jachtslot cadeau voor zijn optreden in zijn veldslagen tegen de Fransen.

tot zomerpaleis...

De kroonprins en zijn Russische vrouw, Prinses Anna Paulowna, lieten Soestdijk verbouwen tot een echt zomerpaleis. Er kwamen twee zijvleugels en alles werd naar de smaak van de tijd - in empirestijl – ingericht.

Ook na hen bleef de koninklijke familie het paleis gebruiken als zomerverblijf. Vooral Koningin-moeder Emma kwam er graag. In 1928 kreeg zij voor haar 70ste verjaardag een bijzonder geschenk: elektrisch licht op Paleis Soestdijk.

tot koninklijke residentie...

Permanent bewoond werd Paleis Soestdijk pas vanaf 1937, toen Prinses Juliana en Prins Bernhard er na hun huwelijk hun intrek namen. Het Nederlandse volk had het paar als Nationaal Huldeblijk een verbouwing aangeboden. Het paleis kreeg centrale verwarming en een comfortabel, modern appartement aan de achterzijde.

In 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. Tot de bevrijding in 1945 week het prinselijk gezin uit naar het buitenland. Opnieuw herbergde Paleis Soestdijk buitenlandse militairen, ditmaal Duitse officieren.

Na de bevrijding keerde het gezin terug en in 1948 volgde Prinses Juliana haar moeder Wilhelmina op als koningin. Paleis Soestdijk werd daarmee de koninklijke residentie. Onvergetelijk zijn de feestelijke defilés die op Koninginnedag door de voltallige koninklijke familie op het bordes werden afgenomen.

tot...

Toen Prinses Beatrix werd ingehuldigd als koningin, in 1980, was Paleis Soestdijk geen koninklijke residentie meer. Prinses Juliana en Prins Bernhard bleven er wonen tot hun dood in 2004.

Sinds 1971 is het paleis Rijksbezit. In afwachting van een nieuwe bestemming is het nu tijdelijk opengesteld voor het publiek.

De Windhond

De geschiedenis rond "De Windhond" begon al rond 1474. Hij begon zijn leven als een houten standerdmolen. In het Rijksarchief te Utrecht bevindt zich een oude oorkonde, gedateerd op 28 februari 1474, waarin Bisschop David van Bourgondië vergunning verleent aan Claes Albertszoen om tegen een jaarlijkse betaling van drie lood fijn zilver een windmolen te timmeren, op te richten en te houden, daar te malen en de molster daaraf te nemen. Een molster was de betaling in natura voor het malen van het graan. Van dat gemalen product werd een zekere hoeveelheid achtergehouden dat de molenaar bij wijze van loon voor de bewezen diensten toekwam.

Na enkele eigendomswisselingen werd in 1632 de molen voor de helft verkocht aan Gerrit Albertsz.

Varekamp. In 1636 koopt hij de andere helft van de molen van Willem Jans Cruiff waarmee hij dan samen met zijn vrouw, Aeltgen Jacobs, alleen eigenaar wordt van de standerdmolen. Op een kleine onderbreking na zal de naam Varekamp zich tot 1774 handhaven.

Het jaar 1737 – het jaar van de bouw van "De Windhond" - komt in zicht. In 1737 werd op de plaats van de standerdmolen "De Windhond" gebouwd. De 14,5 meter hoge stellingkorenmolen zoals we hem nu nog kennen van de foto's. In 1774 krijgt de molenaarsfamilie Smits "De Winhond" in hun bezit. Zij namen het bedrijf over van hun oom, de vrijgezel Rijk Varekamp. Na enkele generaties Smits zal "De Windhond" nog éénmaal van eigenaar veranderen. Op 3 januari 1921 wordt "De Windhond" los van de molenaarswoning, de boerenhoeve en alles wat daarbij hoort, verkocht aan Johannes Baptist Mulders voor F. 5030,- . Deze

Mulders is de zoon van de molenaar van "De Vlijt" in Soest-Zuid.
Naamgeving "De Windhond".

Waarom Gerrits Volkersz. Varekamp zijn in 1737 gebouwde stenen molen op de Eng te Soest "De Windhond" doopte, is niet met zekerheid vast te stellen. Deze benaming was (en is) voor deze soort van molens niet vreemd. Niet alleen in de Zaanstreek, ook in Woerden vindt men deze benaming bij molens terug. Maar ook daar kan slecht veronderstellenderwijs deze benaming verklaard worden. De streekarchivaris te Woerden meent dat in het algemeen verband dient te worden gelegd tussen het snelle draaien der wieken en de snelheid die een (haze)windhond kan ontwikkelen. Maar in Brielle vindt met echter een oud pakhuis met een gevelsteen, waarop niet alleen het jaartal van de bouw (1613) staat aangegeven, maar ook ziet men een hond afgebeeld en een rijmpje dat luidt:

Dit Huys is goet bequaem (=stevig gebouwd)

De Winthont ys syn naem.

Op de zerk van molenaar Smits in de N.H. Kerk te Soest staan drie hazewindhonden afgebeeld, waaruit mag worden afgeleid dat deze molenaar ongetwijfeld het verband heeft gelegd tussen de snel draaiende wieken van zijn molen en deze soort hond. Maar hij was niet de naamgever. Dat was Varekamp. Is het gewaagd te veronderstellen dat Varekamp aan iets heel anders heeft gedacht bij die naamgeving? (lees verder in het boekwerkje "De stenen reus op de Zoester Engh van Mr. Janzn van Hees). Ook ligt molenaar Smits niet begraven in de N.H. kerk te Soest. De zerk in de N.H. kerk lag er al vóór het overlijden van bedoelde molenaar, die een plaatsje voor zichzelf in de kerk had gereserveerd. De wetten van Napoleon verboden de begravingen in een kerk en daardoor vond Smits zijn laatste rustplaats op het kerkhof te Lage Vuursche, in welk dorp hij het laatst woonachtig was.

In 1930 is "De Windhond" gesloopt. De molen "De Vlijt" verdween in 1951 uit ons straatbeeld.

118. Gemeentevlag en gemeentewapen

Zeven banen van groen, geel, groen, wit, groen, geel en groen, waarvan de hoogten zich verhouden als 3:1:3:4:3:1:3, waarvan de middelste gegolfd is. Vastgesteld door de gemeenteraad op 26 januari 1962 nr. 17.

De kleuren van de vlag zijn ontleend aan die van het gemeentewapen

Gemeentewapen: In groen een zilveren golvende dwarsbalk, vergezeld boven van een ploeg en beneden van een berg hooi, alles in goud. Bevestigd bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 11 september 1816. De golvende balk is een verwijzing naar de Eem, de hooiberg en de ploeg op agrarische bezigheden. De helm met zes landbouwwerktuigen zijn opnieuw een verwijzing naar de landbouw.

121. Van der Huchtschool Molenweg

Van de geschiedenis van de Van der Huchtschool is wel het een en ander bekend. De school is voortgekomen uit de op 2 september 1913 opgerichte Engendaalschool aan de Bosstraat daar waar toen jeugdherberg de Heidebloem was gevestigd (nu met naam Stayokay "Soest"). Uit eerdere documentatie weten we dat de school bij oprichting 36 leerlingen telde verdeeld over zeven klassen. De school volgde 'in ruime trekken' de ideeën van onderwijsvernieuwer Jan Ligthart. Zij liet zich ook inspireren door mensen als mevrouw Van der Hucht-Kerkhoven, ir. Felix Ortt en Kees Boeke. Bijzonder neutraal onderwijs op humanitaire grondslag. Alle docenten waren in de beginjaren niet-rokers, niet-drinkers en vegetariër. De leefregels van de Engendaalschool verwaterden wel wat maar het bleef 'ander' onderwijs, met grote aandacht voor de individuele ontwikkeling van de leerlingen. Vermoedelijk kreeg de kleine Engendaalschool in die jaren problemen met de gemeente over de financiering en moest de school in 1924 het pand aan de Bosstraat verlaten in intrekken in de toenmalige Nijverheidsschool aan de Molenstraat. Later, in 1929, zou de naam veranderen in Van der Huchtschool, genoemd naar mevrouw C.C.A. van der Hucht-Kerkhoven, die o.m. leidster was van de "Kinderbond". Zij stichtte in 1907 in Soest het Van der Huchtfonds. Zij en ook de heer Felix Ortt zijn in Soest de grondleggers van dit type onderwijs. In 1951 is de school verhuisd naar de Paulus Potterlaan.

123. Watersnood 1916

De bekendste watersnoodramp in Nederland is die van 1953, toen grote delen van Zeeland en Zuid-Holland onder water kwamen te staan. Eemland en de Gelderse Vallei kampten echter al eeuwen met het gevaar van overstromingen. In 1916 vond de laatste grote watersnood in Eemland plaats. Die januarimaand was erg stormachtig, waardoor veel water uit de Noordzee richting de Wadden werd gestuwd. Vervolgens stroomde het de Zuiderzee in. Een ongunstige wind stuwde het nog verder omhoog, waardoor in de nacht van 13 op 14 januari de dijken op vele plaatsen doorbraken. De golven waren meer dan drie meter hoog. Eemnes, Baarn, Hoogland en ook Amersfoort kwamen voor een deel onder water te staan. Bunschoten was geheel overstroomd. De vanwege de Eerste Wereldoorlog onder de wapens geroepen militairen verleenden overal bijstand. Ze reddden mensen en vee, deelden noodrantsoenen uit en verstevigden en repareerden dijken. Doordat Soest op de Eng lag kwam het water hier niet.

Honderden koeien en varkens kwamen om, samen met duizenden kippen en veel andere dieren. De schade was enorm. Sommige lager gelegen gronden vielen pas na drie weken weer droog. Alsof dat nog niet genoeg was, bracht februari een nieuwe storm. Dit keer was het water veel zouter en de landerijen die nu overstromden, werden door het zeewater flink aangetast en brachten die zomer nauwelijks geschikt hooi op. Daardoor dreigde een tekort aan veevoeder. De overheid gaf de boeren

toestemming hun vee aan Duitsland te verkopen. Dat was gevaarlijk, want de Eerste Wereldoorlog was aan de gang en neutraal Nederland mocht geen handeldrijven met een van de oorlogvoerenden. Maar het alternatief was dat het vee zou verhongeren.

Deze stormvloed, die ook in Noord-Holland veel schade heeft veroorzaakt, heeft de doorslag gegeven voor aanleg van de Afsluitdijk, de Noordoostpolder en de Flevopolders in de voormalige Zuiderzee. In 1918 werd de Zuiderzeewet aangenomen, die voorzag in de afsluiting van deze binnensee. In 1932 werd de Afsluitdijk voltooid en was het gevaar van een overstroming door opstuwend zeewater bezworen. Nadeel was dat de Zuiderzee, nu IJsselmeer, niet langer meer zout was. Dit luidde het einde in van de Spakenburgse visserij.

127. De Drie Ringen

Romanfiguur Ferdinand Huyk, uit het gelijknamige boek van Jacob van Lennep (1802-1868), komt hierlangs in Soest aan en krijgt in de herberg 'De drie ringen' ruzie met een aantal Soester bekkensnijders. Je zou het nu niet meer zeggen, maar de Soesters stonden in de omtrek bekend als echte vechtersbazen. Romanfiguur **Ferdinand** Huyk, uit het gelijknamige boek van Jacob van Lennep (1802-1868), komt hierlangs in **Soest** aan en krijgt in de herberg 'De drie ringen' ruzie met een aantal Soester bekkensnijders. Het scheldwoord '**bekkensnijders**' dateert waarschijnlijk uit de vorige eeuw.

In 't Gooi en Eemland was het de gewoonte van enkele inwoners die minder goed bekend stonden om minstens één keer per jaar, tijdens de kermis, ruzies met inwoners van andere dorpen uit te vechten met een mes. Daarnaast daagden ze elke willekeurige, argeloze vreemdeling die in hun ogen daarvoor in aanmerking kwam, uit tot een messengevecht. Het was toen gebruikelijk om, als je zin had in een portie zinloos geweld, in de kroeg je mes in een tafel te steken en onder het genot van een pul bier, af te wachten of iemand het eruit zou trekken. Of het gebeurde bijvoorbeeld als de vreemdeling zich van het mes wilde bedienen dat rechtop in de tafel was gestoken of er alleen maar naar keek. Dat was het teken dat er op los gerost kon worden. Vooral in de dorpsherberg De Drie Ringen in de driehoek Eemstraat-Kerkstraat-Peter van den Breemerweg werd op deze manier menig robbertje gevochten. Het gezicht van de meest beruchte messenvechters was dan ook getekend door littekens van messneden. En dan maar zeggen dat het geweld in uitgaansgelegenheden tegenwoordig veel erger is dan vroeger. En dan maar zeggen dat het geweld in uitgaansgelegenheden tegenwoordig veel erger is dan vroeger.

130. Isings

Johan Herman Isings (1884-1977) werd geboren met een groot tekentalent. Hij kwam na de lagere school terecht bij een decoratieschilder. Toen hij een ruitje in een school moest vervangen werd hij getroffen door de historischeprenten van Charles Rochussen die daar aan de wand hingen. Hij kreeg geen genoeg van de tekeningen en gravures die in de kranten verschenen als beeldverslagen - bij het gebrek aan foto's - van de oorlog in Transvaal. Hij nam 's avonds les aan de Tekenschool om het vak onder de knie te krijgen. Via zijn vriend Cornelis Jetses (de tekenaar onder meer van Ot en Sien) kwam Isings terecht bij uitgever J.B. Wolters in Groningen voor wie hij zijn hele leven bleef werken. Zijn eerste schoolplaat: "Op den Dam omstreeks 1665" verscheen in 1911. Velen zouden volgen. Isings documenteerde zich grondig. Hij las alles wat hij te pakken kon krijgen over zijn onderwerp, maakte tal van detailschetsen bijvoorbeeld een oude boerderij in het Openluchtmuseum of de beren in Artis voor zijn Overwintering op Nova Zembla. Hij leefde geïsoleerd, voedde zijn kinderen zoveel mogelijk thuis op, verliet de kerk vanwege afwijkende opvattingen en sloot zich aan bij de Vergadering van Gelovigen die thuis bijeenkomsten hielden. Hoewel hij zich bewust was van zijn talent en het als zijn plicht beschouwde zich met zijn werk dienstbaar te maken leed hij soms onder zijn opdracht: "Zéér dikwijls heb ik gebeden - geworsteld om een andere taak - even dikwijls heb ik gedacht aan volkomen breuk met al wat op illustratie en op arbeid voor reproductie geleek. Geheel persoonlijk, geheel alleen met mijn werk, zoals 't uit mijn hand komt, wil ik dan exposeren - als 't God belieft."

132. Sint Jozefgesticht

Het St. Jozefgesticht is opgericht door pastoor Steenhoff. Dit was de eerste pastoor (en geheim kamerheer van de paus) die de opdracht kreeg om een kerkparochie op te zetten. Hij begin met de bouw van de Petrus- en Pauluskerk in 1853. Daarna volgden de school en het kerkhof. In 1868 werd het Sint

Jozefgesticht gebouwd als eerste bejaardenhuis. De orde 'Zusters van Amersfoort' (O.L. Vrouw) waren de verzorgers. Tevens werd er een "bewaar"school in gehuisvest, achter het Klooster werd een boerderij gezet voor kaas, boter en eieren zorgde, tevens vlees van de varkens en koeien. Er was ook een paard voor het vervoer en ploegen van de akkers.

In het voormalige St. Jozefgesticht zijn onder andere thans gehuisvest de Stichting Oud Soest, de Stichting Vrienden van het Museum Oud Soest en de Historische vereniging Soest-Soesterberg. Het gebouw zou eigendom van de kerk blijven, maar werd in gebruik gegeven aan de zusters.

De eerste steen werd gelegd door Adolf Frederik Jacob, oud IX jaar en oudste zoon van den Heer J. Noormann, de 12de july MDCCCLXVIII. Een naast de hoofdingang van het gesticht (nu museum Oud Soest) aangebrachte gedenksteen herinnert nog aan dit feit. De steen is wat beschadigd maar de voornamen van de negenjarige en de datum van de plaatsing zijn echter heel duidelijk lesbaar. Verder herinnert alleen nog de stijl van het gebouw en de versiering in de voorgevel boven de hoofdingang aan de eertijds gewijde bestemming van dit complex.

Onder de beeldengroep op de voorgevel wordt nog eens het bouwjaar herhaald 1868. De inwijding van het gesticht "Huize St. Jozef" vond plaats op 15 september 1869. Het oorspronkelijke ontwerp voor het klooster was veel uitgebreider. De tekeningen laten een groot carré zien met op de binnenplaats in het centrum een kapel met een torentje. Het ontwerp is van architect A.C. Bleys (Hoorn 1842 - Kerkdriel 1912) die naast enkele gestichten in Amsterdam (Elisabeth gesticht 1888) een aantal woon- winkelhuizen in de hoofdstad bouwde. Voorts bouwde hij een groot aantal r.-k. kerken in het oude bisdom Haarlem in romaanse, gotische en renaissance stijl. Van het ontwerp St. Jozefgesticht is slechts een eerste fase uitgevoerd.

De zusters verpleegden in St. Jozef oude en behoeftige mannen en vrouwen (gasthuis), zij zetten in de lokalen een meisjesschool op, deden aan wat wij tegenwoordig noemen sociaal en maatschappelijk werk. In de avonduren as er een naaischool enz. De zusters deden al dit werk uit een soort roeping. Voor vele in onze huidige generatie zal het onbegrijpelijk zijn, dat deze vrouwen dit werk zonder enige vorm van salaris voor henzelf of overheidssubsidie hebben volgehouden.

Daarnaast dienden zij de naaischool, de bewaarschool en ook de lagere school die in 1872 112 leerlingen telde, welk getal in 1906 al tot 158 was uitgegroeid. In het begin van de eeuw gaat in het St. Jozefgesticht het leven van alle dag rustig zijn gang. Hier ontmoeten de uitersten elkaar. De jonge meisjes die de school bezoeken en de ouden van dagen - zoals men het toen uitdrukte - die in het gesticht hun laatste jaren slijten. Elk jaar verzorgden de zusters een St. Nicolaas- of Kerstbedeling voor arme kinderen. In 1913 moesten op deze wijze 150 kinderen van kleding worden voorzien. In augustus 1914 brak de eerste wereldoorlog uit. Voedsel en kleding gingen op de bon en ook de brandstoffen voor het fornuis om te koken en voor de kachels om het gebouw te verwarmen waren schaars. Op de slaapzalen geen kachels dus geen verwarming. De ziekenkamer was op de 2de verdieping. Dit had tot gevolg dat de mannen die zich nog redelijk konden redden op de zolderverdieping moesten slapen. Er was geen lift om daar te komen. Het leven in het klooster was dan ook geen pretje.

In 1902 werd door de bouwkundige van de gemeente Soest naar de gebreken van het zusterhuis gekeken. Er moest nodig worden gerenoveerd. Ook de meisjesschool voldeed niet aan de eisen van de tijd. Het kerkbestuur was bang dat de schoolopziener zou gaan adviseren de meisjesschool te sluiten. Het is in onze tijd niet voor te stellen dat in een school geen privaten of garderobegelegenheid aanwezig is. De school was ook te klein geworden door toename van het aantal meisjes. Ook de huisvesting van de bejaarden was gebrekkig. De zusters stelde voor een nieuwe meisjesschool te bouwen en de vrijgekomen lokalen te gebruiken voor verruiming van de huisvesting van de ouderen. En zo gebeurde. De zusters waren lief en zorgzaam genoeg maar de middelen om de mensen een goede oude dag te bezorgen waren onvoldoende. De 2de wereldoorlog is ook een buitengewone moeilijke periode voor de bewoners van het klooster huize St. Jozef. Een angstige tijd en gebrek aan alles. In de jaren na de oorlog veranderde er veel in de katholieke parochie Soest. De burgerlijke gemeenschap nam taken als de ouderenzorg over. Het klooster huize St. Jozef voldeed niet meer aan de eisen van de tijd. Voor de oude mannen en vrouwen die in die jaren overleden kwamen geen andere bewoners meer in de plaats. De nieuwe generatie ouderen ging naar bejaardentehuizen. Verder bleek binnen de katholieke kerk het aantal roepingen drastisch te verminderen waardoor de groep zusters ook niet meer werd aangevuld. Zo scheiden in de jaren zestig zich de wegen van de verzorgenden en de mensen die hulp behoefden. Het zorgdoel en de taak van de kerk en van het gesticht St Jozef loste zich na bijna een eeuw als het ware zelf op.

Rond 1965 kwam het gebouw leeg. De overgebleven kloosterzusters gingen weer naar Amersfoort vanwaar zij gekomen waren.

134. Straatnamen

Toen er begin 20e eeuw steeds meer rijke mensen uit Amsterdam kwamen wonen, kon je niet zeggen dat je een Steeg woonde of aan de Teutsweg. Veel straten kregen daarom een andere naam in 191, hetzelfde jaar dat ook de tolwegen werden afgeschaft. De Rijksstraatweg werd zelfs opgedeeld in 8! nieuwe

straatnamen. Straten mochten in WO 2 geen namen dragen van nog levende leden van het koninklijk huis. Na de Eerste Wereldoorlog werden veel grote villa's en hotels afgebroken. Stratenpatroon. Eerst de Barewech van Amersfoort naar Baarn over de Eng. Onderaan de voet van de Eng de gemeenschappelijke Brink. Daar tussenin liep het Kerkepad en later de Rijksstraatweg. Toen het spoor werd aangelegd werden de 'stegen' naar de eng onderbroken.

136. straatnamen Nu / Toen

- Waldeck Pymontlaan - Turfweg
- Nieuweweg - Parklaan
- Driftje - Schapenweg
- Mecklenburglaan - Wilhelminalaan1943
- Beetzlaan - Postweg/Hessenweg1911
- Eikenlaan - Koudehoekstraat/Nieuweweg
- Middelwijkstraat - Rijksstraatweg1911
- Stadhouderslaan - De Nieuwe Steeg1933
- Van Weedestraat – Rijksstraatweg
- Pr. Bernhardlaan - Teuts Holleweg/Spoorstraat (iln oorlog Willem de Zwijgerlaan)
- Koninginnelaan - Veenhuizerstaat1926
- Van Straelenlaan - Lange Bergstraat
- Noorderweg - TorfwechAchterweg/KerkepadPadde, Dorpsvoetpad
- F.C. Kuypersstraat - Hoogje van Gulle/Kleine Nieuwe Steeg
- Vredenhoffstraat - Rijksstraatweg
- Kerkstraat – Rijksstraatweg
- Torenstraat – Rijksstraatweg
- Nieuweweg - Weg achter den Eng
- Klarwaterweg – Klarwatersteeg
- Heetakkerweg -Verlengde Talmalaan
- Ferdinand Huycklaan – Achterwech/aan het Korte Endt
- Molenweg - Bare(n)wech, Baarwech
- Beatrixlaan – Lindenlaan
- Julianalaan - Baarnwech/Julianaweg (door Duitsers Louise de Colognylaan) 1936
- Banningstraat – Amersfoortsestraat
- Laanstraat - Wech achter de Engh
- Grothestraat – Rijksstraatweg
- Praamgracht – Pijnenburgergrift
- Duinweg - Deel Schapendrift
- Eemstraat - Eemsteeg /Gaesbeeker Steeg
- Bosstraat – Koudhoornweg
- Steenhoffstraat – Rijksstraatweg
- Korte Melmweg -Teutsteeg